

370

2024 balandis #137

**MODERNAUS
MENO KŪRĖJAS
TADAS SOKOLOVAS:
MAIŠAU CHAOSĄ
SU ELEGANCIJA**

**SAKSOFOININKAS
LEONARDAS PILKAUSKAS:
ATRODO, SAKSOFONAS
TAPO MANO
KUNO DALIMI**

**MADOS TEORIJA
KIEKVIENAM
SUPEREKSPRESULTRA-
EKSTREMALIAI**

**PALMĖS ŽIEDAS
IR JO DRAKONAI**

BLUE / YELLOW

Aukok procentus, ne Oleksandro gyvybę.

Oleksandras – specialiųjų operacijų pajėgų karys, ginantis savo tėvynės žemę visuose frontuose. Dieną ir naktį. O kad naktis neatimtų Oleksandro gyvybės, savo būriui jis prašo

naktinio matymo prietaisų, dronų bei FPV dronų ir dažnių blokatorių. Visa tai perkame ir vežame į Ukrainos frontą. Tavo 1,2 % GPM gali padėti Oleksandrai visa tai gauti vos už kelių savaičių.

Padėk Ukrainos kovotojams.

Skirk 1,2 % GPM

VšĮ „Mėlyna ir geltona“.

freepik.com iliustracija

APIE (NE)PAGRĮSTĄ KRITIKĄ

Rašė Jurgita Kviliūnaitė-Dogan

Apie Vilnių reklamuojantį filmuką nuomonę turbūt jau pasakė visi, kurie netingėjo. Netgi tie, kurie tingėjo. Tokio ažiotažo, ko gero, nesitikėjo nei šią reklamą užsakiusi „Go Vilnius“, nei ją kūrę autoriai, juolab kad reklama ir nebuvo skirta vilniečiams ar kitų šalies miestų gyventojams. Ar jums nekilo klausimas, kodėl daugybė piliečių netikėtai pasijuto komunikacijos ekspertais, nors šioje srityje niekada ir nedirbo?

Pati turiu šios tokios patirties komunikacijos srityje, tačiau, pratrūkus šitam Vilniaus įvaizdžio pūliniui, nepuoliau rašyti kilometrinių įrašų savo socialinių tinklų paskyroje, net ir prie kitų savo *burbulu* žmonių įrašų nuomonę reiškiau gana santūriai. Pataiškinsiu, kodėl.

Ne todėl, kad nemėgstu kritikuoti. Dar ir kaip mėgstu – juk esu tikra lietuvė. Tačiau vis dažniau prieš rašydama kokį nors viešą komentarą visožinio stiliumi pamąstau: ar turiu pakankamai kompetencijos ta tema? Gal yra geresnių tos srities žinovų? Kam reikalinga mano kritika? Ką tai pakeis? Viso labo sugaišiu savo laiką, sunervinsiu kritikuojamo objekto (kūrinio) autorių ir prisidėsiu prie vis didėjančios socialinių tinklų eterio taršos. Negi neturiu, ką daugiau veikti, nei šurmuliuoti feisbuke, stengdamasi kam nors įkąsti (*proružiški* veikėjai nesiskaito – jiems įkąsti privaloma)? Paieškojusi tikrai surasiu naudingesnės veiklos – juk kūrybos lauke darbai niekada nesibaigia. Jei gu labai tingisi dirbti, galima pažiūrėti mėgstamą serialą ar atsiversti knygą.

Tiesa, turiu prisipažinti: visai neseniai nepatingėjau nufotografuoti ir savo feisbuko paskyroje pasidalyti vienos TV reklamos sustabdytu kadru, kuriame matyti akivaizdi gramatinė klaida. Nustebino ne pats klaidos faktas (tie, kurie neklysta, meskite į mane akmenį), o labiau tai, kad nei pati TV, nei reklamos užsakovai, nei gamintojai jos nepastebėjo net dvi savaites!

Ar galima vadinti tą visų apkalbėtąjį reklaminių filmukų komunikacijos klaida? Aš

tikrai nežinau, nors jis man, prisipažinsiu, nepatiko. Tačiau jeigu jis tiko ir patiko užsakovams, t. y. „Go Vilnius“ ir šią įmonę valdančioms valstybės institucijoms (neabejoju, kad prieš pristatant filmuką didžiajam tautos teismui jį miesto valdžia peržiūrėjo), kokią teisę mes visi be išimties turime jį kvestionuoti? Ar vien tik todėl, kad jis buvo pagamintas už miesto (ir kažkuria prasme už mūsų) pinigus? Ar mes nepasitikime valstybės įmonėse ir valdžios institucijose dirbančiais žmonėmis, nes jie turi blogą skonį? „Skonis draugų neturi“, – mėgstame sakyti ir išdidžiai pagalvojame, kad mūsų skonis yra geresnis nei bet kurio kito.

Jokiu būdu nesakau, kad negalima sakyti savo nuomonės, bet gal užtenka paprasčiausio „patiko“ arba „nepatiko“, dar galima išdėstyti, kas patiko ar nepatiko. Tačiau kai prasideda pareiškimai „aš būčiau daręs taip...“ ir sklinda jie iš žmonių, kurie su aptariamu dalyku niekada neturėjo nieko bendra, norisi tik sušukti (arba didžiosiomis raidėmis parašyti): „Kas jums darosi, mielieji? Kodėl jūs norite būti visų galų specialistai?“ Tiesą sakant, net ir profesionalų komentarus stengiuosi vertinti atsargiai, nes jie gali būti padiktuoti elementaraus interesų konflikto. Pavyzdžiui, kritikuojantysis pats dalyvavo konkurse, bet jame pralaimėjo ir savo nusivylimą išreiškė išpylęs pagiežos kupiną komentarą laimėtojo atžvilgiu.

Tai netinka kalbant apie meno kritiką, nors ji irgi retkarčiais gali būti subjektyvi. Juk kol kas ją rašo ne dirbtinis inte-

lektas (DI), o žmogus (labai tikiuosi, kad tai nepasikeis, – to dar betrukė, kad DI kritikuotų žmonių darbus!). Tačiau ar jūs išdidžiai neisite į spektaklį, jeigu kažkuriame meno ir kultūros žurnale perskaitytė, kad jis – niekam tikęs, nors bilietus jau turite? Ne, veikiausiai neisite, tik paskui jau vertinsite, ar kritikas buvo teisingas, ar ne. Greičiausiai teisingas, nes teatro kritiku jis netapo per vieną vakarą, todėl žino, ką sako / rašo. Greičiausiai jis ar ji daug metų mokėsi pažinti teatro meną universitetuose, perskaitytė krūvas knygų ir peržiūrėjo daugybę spektaklių. Tačiau spektaklis jums gali patikti, net jeigu kritikui ir nepatiko! Nieko blogo, jeigu tai pasakysite garsiai. Tik, prašau, nepradėkite aiškinti, ką jūs darytumėte vietoj režisieriaus, kad būtų dar geriau. Palikite tai kritikams.

Šiame numeryje kritikos labai nedaug – mūsų ekspertai vertino tik knygas ir muzikos albumus. Tiesą sakant, jaučiame tikrų (ne feisbuko) kritikų trūkumą ir mielai kviestume į savo komandą, net jeigu patirties dar turite ne itin daug.

Šįkart siūlome nemažai įdomių pokalbių. Mums apie save ir kūrybą pasakojo muzikos autoriai ir atlikėjai Jonas Matusėvičius-Palmės Žiedas ir Leonardas Pilkauskas, modernaus meno kūrėjas Tadas Sokolovas, istorikas Norbertas Černiauskas. Bendraautorė Giedrė Ivanova tyrinėjo „Kryčio anatomijos“ garso takelį, o Kristina Stankevičiūtė parengė trumpą mados teorijų kursą. Ir tai dar ne viskas!

Gero skaitymo!

NUMERIO BENDRADARBAI:

JONAS BRAŠKYS
KLAUSO MUZIKĄ,
KAD JUMS NEREIKĖTŲ

GIEDRĖ IVANOVA
MOKSLŲ DAKTARĖ,
ĮDOMIŲ PAŠNEKOVŲ
MEDŽIOTOJA

KRISTINA STANKEVIČIŪTĖ
MOKSLŲ DAKTARĖ,
MADOS MITŲ ATSKLEIDĖJA

JURGA TUMASONYTĖ
RAŠYTOJŲ SKAITYTOJA

TOMA VIDUGIRYTĖ
PAŽENGUSI MELOMANĖ

Viršelyje – menininko Tado Sokolovo darbas „Yoda Lisa“.

370
ISSN 2029-7408
370.diena.lt

Vyriausioji redaktorė
Jurgita Kviliūnaitė
370@kaunodiena.lt

Maketavimas

Vaida Dosinienė

Dirbame Kęstučio g. 4, Vilnius

Reklamos skyrius

Erika Nakutienė

8 698 20578

e.nakutiene@kaunodiena.lt

Leidėjas UAB „Sunra“

Spaudė UAB „Polska Press Sp. zo.o“

Tiražas 13 500

370 už reklamų turinį neatsako

#137, balandis, 2024

Reklaminiai straipsniai žymimi **OZC**

SAKSOFOONININKAS LEON ATRODO, SAKSOFONAS TA

Rašė Giedrė Ivanova
Nuotraukos Justinos Šikšnelytės

Leonardas Pilkauskas –
aranžuotojas, orkestruotojas ir
saksofono virtuožas, žaidžiantis
ne tik muziką, bet ir gyvenimą.
Kaip pats sako, visas jo
gyvenimas pilnas improvizacijos
ir netikėtumų. Štai dirbdamas
prie naujausio albumo Leonardas
į studiją atsivežė teniso stalą ir
su kolega vykstančio žaidimo
įrašytą garsą (taip, taip – jie
sumanė viską įrašyti) vėliau
nusprendė panaudoti vienoje
savo kompozicijų. Apie šiuos
ir kitus ką tik CD formatu
pasirodžiusio albumo „And
The Sun Will Shine When I’ll
See You Again“ muzikinius
slėpinius, savitus ir labai įdomius
kompozicijų pavadinimus,
kūrybos impulsus, netiesioginę,
bet vis pasikartojančią „Bee
Gees“ įtaką ir muzikanto ateities
planus – mūsų pokalbis.

ARDAS PILKAUSKAS: PO MANO KŪNO DALIMI

– Leonardai, saksofono igūdžius tobulinai daug metų – studijavai ir Lietuvoje, ir užsienyje. Kuo tave patraukė ir tebe-
traukia šis instrumentas?

– Saksofonas man pateko į rankas dar būnant dešimties metų. Turėjau jauną ir linksmą mokytoją Albiną Guželį ir susiklickino viskas, kam reikėjo, taip, kad šiuo instrumentu groju lig šiol. Vis dėlto kuo toliau, tuo blogiau, o kartais iš viso liūdna: atrodo, kad saksofonas tapo [redacted] mano kūno dalimi. Ir taip kasdien kaip ringe – vis po naują iššūkį. Kad negaliu pasiduoti, jau seniai tapo aišku. Saviironiškai žiūriu į gyvenimo džiaugsmus. Saksofono garsas man yra didžiausia inspiracija ir iššūkis.

– Esi tituluojamas ne tik kaip vienas geriausių saksofonininkų, bet ir kaip vienas produktyviausių aranžuotojų ir orkestruotojų Lietuvoje. Iš kur semiesi įkvėpimo kurti? Kaip manai, kas labiausiai skatina (tavo) produktyvumą?

– Orkestravimo ar aranžavimo darbai įprastai būna skubūs – juos reikia atlikti per gana trumpą laiką. Todėl čia svarbus mano, kaip kūrėjo, patikimumas ir komunikacija su užsakovais. Čia daugiau ir spontaniškos kūrybos – savoms kūrybos injekcijoms permąstyti dažniausiai lieka labai mažai laiko. Tačiau kartu tai ir geras pasitikrinimas, kokio gylio tavo kūrybos šulinys.

Kompoziciniai darbai, į kuriuos įdedu širdies, arba, kitaip sakant, turiu laiko pasikrapštyti ilgiau, įprastai mane nuveda į tolimas kūrybos keliones. Prasidėjęs procesas kartais tęsiasi mėnesių mėnesius mano galvoje: čia skambančios muzikinės idėjos gyvena savo gyvenimą. Tokias kompozicijas paleidžiu į savo kūrybos albumus klausytojams, nes būtent žmonės – mano draugai, bičiuliai ar kolegos – ir yra tie didieji inspiratoriai.

Žodžiu, kūrybos impulsai – įdomi tema. Tiesą pasakius, man kurti yra tas pats, kas valgyti obuolį. Arba, tarkime, vairuoti automobilį. Arba – tiesiog pasivaikščioti. Tačiau pati kelionė iš buitinės rutinos į šią kūrybos būseną vis dėlto yra iššūkis.

– Naujasis tavo albumas „And The Sun Will Shine When I'll See You Again“ – visai kitoks nei ankstesni tavo darbai. Esi minėjęs, kad pagrindinė albumo idėja buvo tiesiog žaisti muziką. Papasakok truputį daugiau, kaip vyko šis žaidimas, – ar vis dėlto teko laikytis kokių nors taisyklių, gal buvo konkrečių pergalium, pralaimėjimų?

– Visiškai tikriausias žaidimas. Aišku, kažkiek Simono Šipavičiaus dėka – jis sutiko ne dirbti prie albumo, o jį įžais-ti – *literaliai*. Pavyzdžiui, kartą sugalvojau atsivežti teniso stalo pas Simoną į studiją ir ten žaidėme visą dieną tiesiog be jokio tikslo. Mums abiem patinka stalo tenisas, abu mokame žaisti. Tiesiog mėgavomės tuo procesu. Žaidimo dalį įrašėme, bet tik vėliau, artėjant albumo *suvedimo* pabaigai, sumaniau panaudoti tuos teniso kamuoliuko garsus albumo baladėje (takelis albume pavadinimu „Ball-ad“).

– Vadinas, žaidi ne tik muzikos elementais, bet ir žodiniiais, šių dviejų sistemų derme, – kompozicijoje girdimo kamuoliuko anglišku žodžiu apžaidai ir tarytum perrašai baladės žanro rašybą, kartu pateikdamas kitokią, savita kūrinio (o gal net baladės žanro apskritai) suvokimo ir interpretacijos galimybę. Ar muzika tau – taip pat kalba?

– Net ne kalba, o [redacted] poezija!

– Šis albumas peržengia tradicinio džiazo ribas: čia puikiai ir sykiu labai originaliai dera gyvi instrumentai, sintezatoriai ir elektroniniai, eksperimentiniai elementai (pavyzdžiui, vienoje kompozicijoje girdimas kvėpavimas į saksofono pūstuką, kitoje – šokinėjantys stalo teniso kamuoliukai). Ar tokią idėją turėjai iš karto, ar koncepcija gimė kūrybos procese?

– Visada priešgyniauvau tradicinio džiazo elementams – nesu tradicinio džiazo atlikėjas. Šį albumą įrašinėju su mintimi, kad jį bus galima apdoroti garso suvedimo procese. Tačiau kvėpavimas, kuris girdimas iš / į pūstuką – naujausias *IntraMic* mikrofono netikėtumas. Partijas buvome įrašę „Plokštelinėje“ ir S. Šipavičius, *miksuodamas* takelius, ne-

tikėtai man paskambino ir sako: „Ką manai, jeigu iškeltu-me tą kvėpavimą?!“ Kai paklausiau, man pasirodė, kad tai geniali idėja. Iškart sutikau su šia skambesio spalva. Tikras netikėtumas!

Apskritai, visas šitas albumas – netikėtumai. Daug dirbau prie jo – pusė metų tikrai atiduota. Idėjos pačios gimsta vykstant kūrybos procesui. Tarkime, kompozicijoje „Alchemist“ visai netikėtai nusprendžiau panaudoti praktiškai fleitų ir saksofonų orkestrą – visas partijas įgrojau pats. Ir tas epinis Pauliaus Volkovo gitaros solo – vyšnia ant torto!

– Albume dominuoja garsų, ritmo pa(si)kartojimais. Ką atvėrė toks komponavimo principas?

– Pasikartojimai – *kieta*. Albumo pradinė mintis buvo pasikartojimai, jungiantys visą albumą. Pavyzdžiui, pirmame kūrinyje girdisi ksilofono rifas, kurį padėjo įgyvendinti fantastiškas perkusininkas Audrius Rekašius. Tas ritminis ksilofoninis rifas veda per ilgą kelionę, kol jis tampa kažkuo kitu. Kitose kompozicijose galvojau ne tik apie ritminius motyvus, bet ir melodinius. Pavyzdžiui, kompozicijos „And The Sun Will Shine When I'll See You Again“ muzika pakibusi virš vienos besikartojančios natos. Taip ta kompozicija vystosi ir įgauna skirtingų formų.

– Labai įdomūs, išskirtiniai ir kartais netikėti yra ir tavo kompozicijų pavadinimai. Nors esi sakęs, kad jų labai nereikšminti neverta, vis tiek paklausiu – kokios muzikinės savybės, o gal ritminiai niuansai lėmė, kad, tarkime, antrojo albumo kūrinio pavadinimas yra „Kaunas“?

– Aha, šitą kompoziciją mini visi, kurių klausiu, kas įšiminė labiausiai. Ritminiai niuansai išsidėlioja boso partijoje, kurią groja robotas 13/8 metre, – *kabliukas*, kuriuo praskaidrinau savo kompozicinę idėją. Du akordai ir visiškai improvizacija nuo pradžių iki galo. Kaunas – man ypatingas. Esu tikras, kad tai tikroji Lietuvos širdis. Jaučiu nepaprastą pagarbą visiems iš Kauno kilusiems [redacted] kultūros srities žmonėms. Man tai sunku paaiškinti, tačiau ši kompozicija dedikuota su pačia gražiausia mintimi šiam miestui.

– Ar tau, kai jau suteiki kompozicijai galutinį pavadinimą, kaip nors pasikeičia, pasipildo jos reikšmė? Gal atsiranda naujų, prieš tai net negirdėtų spalvų?

– Pavadinimai – būdas sudominti klausytoją. Todėl apie juos galvoju nemažai. Dažnai stengiuosi paklausti savo muzikos – kaip ir ar nori ji būti pavadinta.

– Pasitaiko atvejų, kai tinkamiausio pavadinimo rasti nepavyksta? Ką tuomet darai? Gal yra kompozicijų, kurioms

SAKSOFONO GARSAS MAN YRA DIDŽIAUSIA INSPIRACIJA IR IŠŠŪKIS.

labiau prilimpa neoficialūs, sakykime, darbiniai pavadinimai?

– Pasitaiko. Tuomet pavadinu kompoziciją „Abstrakcija“.

– Antraščių žaismė įtraukia abu tavo pastarųjų metų albumus – ir minėto naujausio, ir ankstesnio („How Deep is Her Voice“) darbų pavadinimai netiesiogiai nurodo į kultinės grupės „Bee Gees“ kūrinius („How Deep is Your Love“ ir „And The Sun Will Shine“). Ar galima tikėtis, kad būsimos tavo albumo pavadinimas bus kas nors panašaus, pavyzdžiui, „Stayin' Alive“?

– Tai yra malonūs sutapimai. Kai augau, prie tėvų [redacted] patefono praleidau ne vieną valandą klausydamasis „Bee Gees“ muzikos.

– Kalbant apie būsimus albumus, esi sakęs, kad tavo tikslas – dešimt metų kasmet išleisti po naują albumą. Ar čia tiesiog iššūkis sau pačiam kiekvienais metais sukurti kažką naujo, ar jau turi kiekvieno albumo pagrindinių idėjų? Gal jau prasidėjo kūrybos procesas?

– Tiesą sakant, atrodo, turiu idėjų tiems dešimčiai albumų į priekį. Todėl labai noriu nepaleisti šios minties ir kažką su ja pasiekti. Tam susigalvojau discipliną su terminu. Tai tiesiog procesas, kuriuo mėgaujuosi. Tai yra svarbiausia.

– Ne tik aktyviai kuri, bet ir daug koncertuoji. Kuri veikla teikia didesnę laimę: įrašai, kuriuose, regis, daugiau suvaldyto garso ir apgalvotų sprendimų, ar grojimas scenoje čia ir dabar?

– Man improvizacija yra kasdienis ingredientas, todėl patinka scena ir joje vykstantys procesai čia ir dabar. Taip pat sau visada primenu, kad nesvarbu, su kuo ar kur veda vieni ar kiti darbai, – svarbu kompanija. Gera kompanija atperka viską.

– Saksofonas, džiazas, atrodo, neatsiejami nuo improvizacijos. Ar tavo kasdienybėje irgi daug neapibrėžtumo? Kur dar mėgsti improvizuoti?

– Žaidžiu gyvenimą. Daug laiko praleidžiu Šiuolaikinės mokyklos centre, kur improvizacijos – dar daugiau. Ten reikia atrasti amžinybę ne tik savyje, bet ir kitiems augantiems žmonėms padėti suprasti, kas jiems patinka.

– Improvizuoti ir klysti – man šios sąvokos atrodo labai artimos. Kad drįstum improvizuoti (be visos galybės žinių ir igūdžių), privalu nebijoti klysti. Kaip manai, kas svarbiausia improvizuojant?

– Improvizuojant svarbiausias vienas dalykas – gera pradžia. Tačiau gali būti, kad nepavyks gerai pradėti, tuomet svarbu atsiminti, kad reikia bent garbingai pabaigti. Klaidos ir baimės – būtini ingredientai.

– Jei ne džiazas, saksofonas ir apskritai muzika – kur dabar būtum ir ką veiktum? – Turbūt būčiau laivo kapitonas.

PALMĖS ŽIEDAS IR JO DRAKONAI

Rašė Toma Vidugirytė

Ryškus ir tikrai išskirtinis muzikos kūrėjas ir atlikėjas Jonas Matusevičius-Palmės Žiedas ruošiasi pristatyti savo naują albumą „Istorija apie Užuškarą – drakoną, kuris valgo žmones“. Jonas prisipažįsta visada jautęs silpną XX a. vidurio ir pabaigos įrašų stiliui ir melancholišką nostalgijos jausmą jau praėjusiam modernizmo laikmečiui. Po savo debiutinio albumo „Futura“ išleidimo jis daug eksperimentuoja ir vis dar ieško vietos sau ir savo muzikai. Susitikome su Jonu pasikalbėti apie netrukus platformose pasirodysiantį jo albumą, muziką ir drakonus.

Laimono Štandvyčio nuotr.

– Primink tiems, kurie nestebėjo tavo karjeros, kaip viskas prasidėjo. Kaip susidomėjai muzika ir pradėjai kurti?

– Kada tiksliai pradėjau kurti – neprisimenu. Galvoju, kad buvo dvi kryptys. Viena jų – kai mokydamasis paskutinėje muzikos mokyklos klasėje susilaužiau koją ir tai buvo gana rimtas lūžis. Dėl traumos nelaikiau paskutinių egzaminų, tačiau man buvo išvesti metiniai pažymiai. Nebuvau pats blogiausias pianistas, bet tikrai nebuvau koks nors vunderkindas ir egzaminų bijojau. Viskas įvyko taip greitai ir galų gale jausmas buvo toks, kad muzikos mokyklos aš nebaigiau, nors iš tikrųjų baigiau. (Šypsosi.)

Po viso šito supratau, kad pianinas man visai patinka, pradėjau domėtis, kaip galima groti ne tik iš natų, ir tada pradėjo gimti pirmieji mano kūrinėliai.

Kitas kelias buvo gitara. Šeštoje klasėje gimtadienio proga tėtis sugalvojo, kad man gitara būtų visai nieko dovana ir man *prilipo* ši mintis. Tuo metu klausiausi klasikinio roko grupių, kartais akiratyje pasitaikydavo ir lietuviškos alternatyvios scenos atlikėjų. Po kelerių metų grojimo sugebėjau tėvų išprašyti nupirkti elektrinę gitarą su stiprintuvu. Tada nieko kito neliko, kaip burti savo grupę. Buvo visko: grojau ir kūrė su viena grupe, iš jos buvau išmestas ir žengiau pirmuosius muzikos prodiusavimo žingsnius; tada subūriau kitą grupę, mums pavyko įrašyti ir išleisti albumą, bet galų gale palikau tą kolektyvą, nes priėmiau lemtingą sprendimą – kurti ir atlikti muziką vienas.

– Visiems reikia palaikymo ir padrąsinimo. Kas tavo didžiausi palaikytojai?

– Labiausiai noriu padėkoti savo merginai Laurai. Ji padeda judėti į priekį ir per daug nesinervinti. Labai dėkoju tėvams už nuolatinį palaikymą ir paskatinimą toliau siekti kūrėjo karjeros. Dabar, leidžiant naują albumą, dar noriu padėkoti Vytauto Didžiojo universiteto Menų fakulteto bendruomenei, dėstytojams. Čia baigiau Muzikos produkcijos specialybę ir naujajame albume yra bendras kūrinys, kurį įrašiau su savo dėstytoju kompozitoriumi Titu Petrikiu. Negaliu pamiršti savo pirmosios vinilinės plokštelės leidėjo Rolando Geistaro ir įrašų kompanijos „Juoda banga“. Pirmas *vinilas* yra pirmas, tad aciu Rolandui už pasitikėjimą. (Šypsosi.)

– Kokią matai Lietuvos elektroninės muzikos sceną? Kur matai save joje?

– Turiu pasakyti, kad niekada nelaikiau savęs elektroninės muzikos atlikėju. Netgi tada, kai 2022 m. išleidau albumą „Elektroninė Muzika“. Nežinau, kaip matau save joje. Visada laikiau save labiau pasakotoju arba žiūrovu, kalbant apie save kaip elektroninės muzikos prodiuserį. Terminas „elektroakustinis“ man labiau prie širdies ir jaučiu, kad šios dvi kryptys manyje kaunasi dėl išlikimo. Kažkada kėliau klausimą, kuri muzika dabar yra neelektroninė, o kuri – neakustinė. Jei gu klausomės muzikos, kuri buvo išleista ne per seniausiai ir dar virtualiojoje erdvėje, visi akustiškai įrašyti garsai pereina per skaitmeninį sluoksnį. Tik klausimas, kurioje proceso dalyje. Ir atvirkščiai, jei sintetizatorius įrašome grodami jais per kolonėles, ar tai jau neakustinė muzika? Mane skambesys visada domino kaip prodiuserį, atlikėją ir tam skiriu daug dėmesio. Kartais jaučiu, kad dainų kūrėjai mėgsta supaprastinti melodiją, pasąžą ar dainą iki A, B ir C. Dažnai kalbėdamasis su dainų kūrėju, kai jau esu paklauses jo įrašų, suprantu, kad jis nė nebuvo susitikęs su įrašo garso inžinieriumi, kuris jo

Gabrieliiaus Kavaliausko nuotr.

Lauros Brazaitytės nuotr.

metų metus išmylėtą gitarą nugrūdo į kairę ausį tyliau už būgnų lėkštę. Yra būdų muziką kurti ne tik pagal aranžuotes ar muzikos motyvus.

– **Ar yra ambicijų judėti į užsienio rinkas? Kaip manai, ar Lietuvos atlikėjai apskritai turi tokių galimybių?**

– Ambicijų yra visokių, bet kyla klausimas – kaip? Žinoma, Lietuvos atlikėjai turi galimybių ir yra tikrai nemažai nuostabių pavyzdžių. Jaučiu, kad tiesiog turi susidėti dalykai ir nusišypsoti laimė. Galų gale, ir leidinys turi būti neblogas, ir noro turi nestigti, bet biudžetą irgi reikia turėti. Žinoma, galima rengti dviejų savaitių turą po Europą, *prasinešti* per visus klubus be honorarų ir tikėtis, kad kažkas pakvies vėliau. Tai iš tikrųjų yra vienas būdų save parodyti pasauliui. Tačiau man atrodo, kad po tokio turo gitaros ar sintetatoriaus ir rankas nenorėčiau imti dar mažiausiai du mėnesius. Manau, kad nuoseklumas yra raktas ne tik į pripažinimą, bet ir į malonų kūrybinį gyvenimą.

– **Esi alternatyviosios scenos atstovas. Kaip gerbėjai priima tavo specifinį stilių? Kokiai auditorijai kuri? Kaip įsivaizduoji savo auditoriją?**

– Manau, klausytojai mano stilių priima kaip tiesiog savi-tą. Jaučiu, kad nelabai tiksliai tinku prie kažkokios subkul-tūros ir per daug apie tai niekada negalvojau. Mano audi-torija būna visokia. Žinoma, dauguma – jaunesni žmonės, tačiau neretai būtent vyresnieji nusiperka mano leidinių fizinėse laikmenose. Koncertuose pamatau vieną kitą veidą, į kurį šiaip žiūrėdamas tikrai neišivaizduočiau, kad jie klausosi tokios muzikos, – pavyzdžiui, metalo muzikos gerbėjai. Nors dabartiniu albumu turbūt visai tiksliai pataikiau būtent į šią auditoriją.

– **Papasakok apie savo naujausią darbą – albumą „Istorija apie Užuskarą – drakoną, kuris valgo žmones“. Kokią istoriją pasakoja šis albumas? Kodėl drakonas – pagrindinis herojus? Kada jį išgirsime platformose ir gyvai?**

– Šis albumas jau kurį laiką buvo mano galvoje. Drakonai man vis kažkaip išsimindavo nuo jaunesnių dienų. Prisimenu, labai patiko „Eragono“ knygos, visokie filmai, susiję su šiais fantastiniais gyviais, ir visa tai norėjosi įprasminti savaip. Džiaugiuosi, kad albume yra nemažai lietuvių liaudies elementų. Manau, tai susiję su dalyvavimu Dainų šventėse – esu ten ir dainavęs, ir šokęs. Turiu atiduoti duoklę ir lietuviškoms pasakoms, kur netyčia kokiai nors Marytei nupjauna galvą ir ji *padedina* (angl. k. „dead“ – miręs). Pati dainų rinkinio istorija – gana dinamiška. Albume yra visko: ir linksmy, ir liūdnu dalykų, elektronika kartu su gyva muzika nuolat kovoja, magija – prieš fizines galias... Galbūt tai ir yra visa albumo prasmė. Albumas pasiklausymo platformose pasirodo jau balandžio 22 d.

– **Kaip sekėsi jį kurti? Kaip atrodė kūrybos procesas?**

– Kūrybos procesas buvo veikiausiai painus nei ilgas. Minėjau, kad prireikė dvejų metų, tačiau daug laiko buvo skirta visokiems eksperimentams, tikrinant, kaip skamba būgnai, gitara, ar daina parašyta, kad vystytųsi vienokiu, ar kitokiu greičiu, ir pan. Buvo, kad kūrinys kaip ir baigtas, bet tada įvyksta kokia nors universiteto paskaita, per kurią išmokstu kažką naujo, ir tada grįžęs į studiją suprantu, kad būtent šio spren-

dimo ieškojau. Baisiausia buvo su tais visais veikėjais ir albumo naratyvu. Dabar, kai klausau šio darbo, man atrodo, kad visas šis dainų rinkinys yra šiek tiek *cringe*, bet mano mergina sakė, kad geriau nesakyti šito (*juokiasi*). Labai sunku buvo surasti pusiausvyrą tarp to, ką gali išivaizduoti klausytojas, ir to, ką gali pasakyti žodžiai arba muzika. Nenorėjau, kad dainų rinkinys taptų paviršutiniškas, bet nebuvo ir noro, kad visas darbas būtų eksperimentinis. Būna, kad kai ilgiau klausausi šio albumo, pradėdau dalyvauti tuose įvykiuose, įsivaizduoju, kad būgu, einu, kovoju su tais drakonais, tačiau ne visiems tai patinka. Iš tikrųjų visa garsų masė kai kuriose dainose yra milžiniška. Kiekvienas garselis, padedant garso inžinerijai, yra priverstas išskambėti ir galbūt ką nors gali varginti. Vis dėlto esu labai patenkintas, kaip albumas skamba dabar. Jaučiu, kad įrašai – visai modernūs, bent jau palyginti su mano ankstesniais leidiniais, o toks ir buvo mano tikslas.

– **Jame – būgnai, gitaros... Kodėl nukrypai į roko pusę?**

– Turiu pasakyti, kad elektroni-nę muziką pradėjau kurti vos ne iš reikiamybės, dėl priežasties, kad likau vienas, o visų instrumentų, kurių norėjau, neturėjau, tad kompiuteris ir skaitmeniniai garsai mane turbūt išgelbėjo. Tiesiog neturėjau pakankamai žinių nei apie dainų rašymą, nei kūrybos visumą ar techninius įrašų aspektus. Tačiau būtent praeitais metais įgijau daugiau patirties universitete, buvau išvykęs pusmečiui mokytis į Šiaurės Angliją. Šie dalykai man suteikė daugiau galios priversti įrašus skambėti taip, kaip aš norėčiau. Kartais kurdamas įsivaizduodavau, kad turiu kalaviją rankose ir su juo suvaldau kokią nors audrą ar tornadą, o tai mano mintyse yra įrašai, muzikos produkcija.

– **Prie tavęs prisijungė Jokūbas – grupės „Akli“ būgnininkas. Kaip susidūrė jūsų keliai? Ar jį matysime ir gyvuose pasirodymuose?**

– Su Jokūbu esame pažįstami nuo Kaune buvusio gyvos muzikos klubo pavadinimu „Largo“ laikų. Ste-

MANAU, KLAUSYTOJAI MANO STILIŲ PRIIMA KAIP TIESIOG SAVITĄ. JAUČIU, KAD NELABAI TIKSLIAI TINKU PRIE KAŽKOKIOS SUBKULTŪROS IR PER DAUG APIE TAI NIEKADA NEGALVOJAU.

biu grupės „Akli“ veiklą ir dar labiau – Jokūbą ir jo santykį su mušamaisiais. Tikiu, kad šis dainų rinkinys parodė šio būgnininko įstabiausias savybes. Dainos, kuriose skamba akustiniai būgnai, iš tikrųjų ir yra parašytos su mintimi, kad būtent Jokūbas šias partijas atliks. Gyvi pasirodymai buvo viena iš Jokūbo prisijungimo priežasčių. Nors žinau, kad scenoje vienas padarau nemažai, tačiau labai panorau pasidalyti savo muzika su kuo nors, o turėti užnugarį scenoje visada labai smagu. Groti grupėje iš tikrųjų yra labai ypatingas jausmas ir linkiu visiems tai patirti, net jeigu ir visiškai nesiejate savo gyvenimo su muzika.

– **Ką dar veiki be muzikos? Ką veiktum, jei ne muzika?**

– Ach... Veikiu daug ką, tik nežinau, ar tai irgi yra muzika, bet užsiimu savo paties įrašų leidyba, o tam reikia daug laiko ir jėgų. Kadangi savo įrašus leidžiu pats, turiu nepaprastą laisvę ir galiu pats nuspręsti, kaip noriu įprasminti savo muziką. Tačiau turiu pasakyti, kad dabar, kai albumą leidžia „Juodos bangos“, pajutau malonumą, kad yra kitų žmonių, kurie rūpinasi leidinio kokybe, komunikacija ir kitais dalykais.

Baigęs mokyklą tris mėnesius mokiausi Vilniaus universiteto Fizikos fakultete ir buvau įsitikinęs, kad tapsiu inžinieriumi, tačiau vis dėlto viskas pakrypo kita kryptimi. Tačiau technologijų nepamiršau, aktyviai stebiu mokslo naujienas.

– **Kokių kitų pomėgių / hobių turi? Kam skiri savo laisvalaikį?**

– Norėčiau pacituoti savo dėstytojo kompozitoriaus T. Petričio žodžius, kuriuos jis pasakė vienoje radijo laidoje atsaky-

damas į šį klausimą: „Mėgstu mėgautis šia minute.“ Prisimenu, kad laidos vedėja šiek tiek keistokai pasijuto išgirdusi tokį atsakymą.

Mėgstu eiti į sporto salę, stovyklauti. Manau, gamta irgi turėjo nemažai įtakos šiam albumui. Patinka *pageiminti*. Šiuo metu vis dar neprisiverčiu pereiti „Bal-durs Gate“. Labai aktyviai domiuosi muzikos technologijomis, turbūt kas savaitę įsijungiu paskaityti „SoundOnSound“ puslapį ir dabar dar turiu idėjų pasidaryti savo paties garso apdirbimo įrangos.

– **Kokie tavo tolesni planai?**

– Dabar planai yra išleisti šį albumą ir surengti pirmąjį Palmės Žiedo koncertą kartu su būgnininku – tam reikia tikrai nemažai pasiruošimo. Paskui matysime. Laukia visai darbinga vasara, o rudenį – kiti įrašai. Kūrybos ratas nenustoja suk-tis. (Šypsosi.)

Lauros Brazaitytės nuotr.

Rašė Jurga Tumasonytė
Nuotrauka Tado Krišilevičiaus

Istorikas Norbertas Černiauskas išleido knygą „Fado. Trumpa neįvykusi Lietuvos istorija“ (Aukso žuvis, 2024), kurioje aprašytas alternatyvus Lietuvos, išvengusios Antrojo pasaulinio karo tragedijos ir okupacijos, naratyvas. Skaitytojai panardinami į 1968-ųjų vasarą, kai vyksta tai, kas galbūt galėjo atsitikti iš tiesų, jei...

„FADO. TRUMPA NEĮVYKUSI LIETUVOS ISTORIJA“ – APIE PASAULĮ, KURĮ IŠ MŪSŲ ATĖMĖ

– **Plačiau auditorijai alternatyvios istorijos žanras dar gana neįprastas. Kaip jūs apibūdintumėte savo pasirinktą rašymo būdą?**

– Sakyčiau, kad tai yra tarpinis variantas tarp paprasto istorinio (akademini) ir alternatyvios istorijos rašymo būdo. Tiesiog tiriu ir rašau istoriją, tik šį kartą ne realiai įvykusią, o neįvykusią, tą, kuri galėjo susiklostyti, bet nesusiklostė.

– **Kokie pirmieji siužetai atėjo į galvą dar prieš imantis rašyti „Fado“?**

– Labai daug galvojau apie 1968-uosius Europoje, apie studentų maištus, manifestacijas. Akivaizdu, kad jie turėjo vykti ir laisvoje Lietuvoje. Tiesa, 1972 m. mes turime Kauno pavasarį, tačiau jis jau yra ne laisvesnės visuomenės natūrali išdava, o prispaustų žmonių šauksmas. Tačiau net ir Romo Kalantos istorija rodo, kad panašiu metu subręsta pokario karta, kuri turi ką pasakyti. Netotalitarinėje visuomenėje ji būtų pasakiusi daug įdomių dalykų. Antrasis momentas, apie kurį daug galvojau, – dėl sovietmečio prarasta / nesusiformavusi lietuviškoji popkultūra. Jos užuomazgų galime matyti dar iki 1940-ųjų, tačiau septintasis dešimtmetis, kuris pasaulyje sprogo rokenrolu ir skirtingomis populiariosios kultūros formomis, pas mus pasižymėjo pilkumu. Teturime tik trupinius to, ką galėjome turėti. Visada prisimenu 2018 m. apsilankymą Sietle pas dvi 1945-ųjų kartos lietuvaites pusseseres, kurių vienos namuose vienas šalia kito stovėjo rūpintojėlis, žemininkų poezijos tomelis ir Micko Jaggerio nuotrauka. Pagalvojau, kad tai pasaulio, kurį iš mūsų atėmė, vienas iš galimų vaizdų...

– **Iškart žinojote, kad knygoje bus tiek daug paralelių būtent su Portugalija, o ne, tarkime, su Suomija ar Lenkija? Gal galite papasakoti išsamiau apie pasirinktą Portugalijos motyvą?**

– Taip, paralelės su Lenkija būtų akivaizdžios dėl glaudžios istorinės bendrystės ir katalikiškos perspektyvos, o su Suomija – dėl ekonominių ir socialinių panašumų. Tačiau norėjosi netikėto rakurso, kuris priverstų nustepti, suklusti. 2020 m. pradžioje pasiėmiau paskaityti keletą knygų apie ilgametį XX a. Portugalijos lyderį António Salazarą ir jo valdomą valstybę. Skaitydamas pamačiau, kad istorinių paralelių su Antano Smetonos laikų Lietuva yra tikrai nemažai. Pats kraštas irgi kažkuo panašus – mes save įvardijame šiaurės pietiečiais, o jie yra savotiški pietų šiauriečiai. Vienodai mėgstame bulves ir kiaulieną (*šypsosi*). Be to, Portugalijoje ilgesys praeičiai, neįvykusiam laikui yra labai smar-

kiai išreikštas įvairiomis kultūrinėmis formomis. Pas mus ilgesio taip pat labai daug. Viską sudėjus ir ėmė ryškėti portugališki krantai, nuo kurių ir galėjau atsispirti.

– **Kuo šios knygos rašymas skyrėsi nuo „1940. Paskutinė Lietuvos vasara“ kūrimo?**

– Pirmiausia skyrėsi tuo, kad „Vasara“ buvo pandemine-karantininė knyga, kuri buvo rašoma tuo ekstremaliu, bet darbu ir susikaupimui labai palankiu (mano galva) laikotarpiu. Nors daug galvojau apie jos dramaturgiją, tačiau ji yra tiesiog tradicinė istorinė knyga, su kuria, jai gimstant, man nebuvo sunku susipažinti. Prie „Fado“ siužetų tekdavo vis sugrįžti, vis naujai ir naujai vertinti šaltinių interpretavimą, vis brėžti ribą save varžant, saugant nuo istorikams būdingų metodų nutolimo. Kiekvieną dieną turėjau save įtikinti, kad ji man reikalinga.

– **Ar rašydamas „Fado“ patyrėte iššūkių, kokių nors išankstinių būgštavimų?**

– Tikrai taip. Iš pirmo žvilgsnio – tai pagaulus žanras. Tik sėsk, fantazuok ir rašyk. Tačiau teko ne vienoje vietoje save stabdyti, brėžti ribas, nuolatos savęs klausti, ar tai įtikinama, ar taip tikrai galėjo įvykti. Rašant paskirus neįvykusios istorijos siužetus reikėjo pereiti griežtą vidinę savikritiką ar net savicenzūrą. Išankstinis būgštavimas buvo elementarus – klausimas, kodėl to reikia? Tačiau vertindamas istorinės kultūros būklę Lietuvoje, sau į šį klausimą atsakydavau teigiamai, kad vis dėlto to reikia. Jei tai centimetru ar milimetru išplės lietuviškos istorinės vaizduotės ribas – bus labai gerai.

– **Smalsu, kokių įdomiausių reakcijų esate sulaukęs iš „Vasaros“ skaitytojų? Ar jau sulaukėte nustebinusių komentarų apie „Fado“?**

– Kai kam „Vasara“ tapo ir pranašyste, kai kam sugrąžino istorijos grožį, kai ką privertė labiau pasistengti dėl savo šalies čia ir dabar. Man įdomiausi atvejai buvo susiję su mikroistorijomis. Knygoje šmėsteli keletas ar keliolika asmenų, kurie yra tiesiog paprasti tuo metu gyvenę žmonės, vėliau niekaip nepapuolę į jokių istorinius vadovėlius. Juos įtraukdamas į pasakojimą norėjau parodyti, kad istorijai gali būti svarbus bet koks žmogus. Beveik visais atvejais atsirado artimųjų, kaimynų, kurie atpažino tuos minimus atvejus, ėmė man apie juos pasakoti artimas istorijas. Buvo nepaprastai geras jausmas. Be to, įdomu, kad pristatant knygą daug žmonių atsinešdavo artefaktų, susijusių su jų šeimomis iš 1940-ųjų pirmų birželio savaitė, – nuotraukų, diplomų, laiškų. Atsiliepiamų apie „Fa-

do“ dar tik randasi. Yra, kas nesutinka ir pateikia savo alternatyvios istorijos siužetų – tuo džiaugiuosi, toks ir buvo mano tikslas. Gražiausias girdėtas atsiliepiamas – prisipažinimas apie norą gimti mano aprašomais 1968-aisiais, o ne tais, kurie iš tikrųjų buvo.

– **Šioje knygoje fiksuojamas istorijos laikas – 1968-ieji Lietuvoje. Kokius svarbiausius skirtumus, be to, kad buvome okupuoti, įvardytumėte tarp realios ir fiktyvios to laiko istorijos?**

– Iš esmės sovietinėje Lietuvoje neįvyko tas spalvingas ir gaivališkas kartų susidūrimas. Neįvyko nei rokenrolo revoliucija, nei permainų mense, juo labiau – visuomenės demokratizacija. Kai kurie neįvykusios 1968-ųjų atšvaitai visuomenės diskusijose jaučiami iki šiandien – tai, apie ką turėjome išsikalbėti tada, sunkiai išsakome tik dabar.

– **Visus pasakojimus jungia Vilniaus motyvas. Kodėl pasirinkote būtent šį miestą?**

– Apie Vilnių mes vis dar žinome mažai. Daugeliui tai pagonių kunigaikštčių, Sąjūdžio ir atgimimo miestas. Visa istorija tarp šių įvykių mažai žinoma, menkai suvokta. Vis dar mažai esame permastę Lietuvos žydų, lenkų, rusėnų ir vokiečių istoriją, mažai žinome Vilniaus gatvių, skverų, namų ir, žinoma, žmonių istorijas, nutikusias maždaug iki 1950-ųjų.

– **Ko palinkėtumėte būsimiems „Fado“ skaitytojams?**

– Linkiu nepabijoti plėsti savo istorijos suvokimo ribų ir šiuo metu daryti viską, kad Ukrainai ir visai Vidurio Europai niekada neberekėtų vyti iš jų atimto laiko ir istorijos.

KNYGOJE ŠMĖSTELI KELETAS AR KELIOLIKA ASMENŲ, KURIE YRA TIESIOG PAGRISTI TUO METU GYVENĘ ŽMONĖS, VĖLIAU NIEKAIP NEPAPUOLĘ Į JOKIUS ISTORINIUS VADOVĖLIUS.

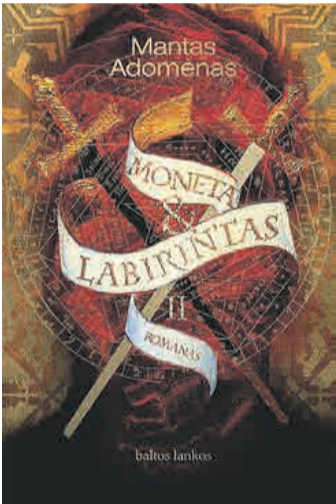
Mantas Adomėnas „MONETA & LABIRINTAS II“ Baltos lankos, 2024.

Pirmojoje romano dalyje (kaip ir de-
ra geram šnipų pasakojimui) skaityto-
jas buvo paliktas ties intriguojančia
pabaiga, kai veikėjas atsiduria akla-
vietėje, iš kurios, atrodo, neįmanoma
pasprukti. Antrojoje dalyje Tomo pa-
sprukimo nuo Akademiko scena primi-
nė veiksmo filmų scenarijų, po kurio
ėjo įtempta, bet nebe tokia hollywoodi-
nė linija su sentikiais ir pabėgimu į
Lietuvą. Romanas taip ir vingiavo nuo
įtempto veiksmo iki stabdžių – kartais
perdėtai ilgai trunkančių pasaužų, pa-

vyzdžiui, pasakojimo apie Konstanti-
nopolio istoriją.

Man atrodo, kad šioje dalyje nebe-
išlaikomas veikėjų charakterių vienti-
sumas, nes Tomas, beveik supergalių
turintis herojus, pradeda nebesuprasti
įtartinų ženklų, kurie vėsty tiesiai prie
OCTAVUS šnipų tinklo. Nors, iriantis
per romaną, vis išlenda „Čechovo pis-
toletai“, kurie, akivaizdu, vėliau turės
iššauti, akylasis Tomas jų nereflektuoja
arba nepastebi. Keista ir meilės linija,
kuri turėtų suteikti veiksmui romantinio
poskonio, tačiau vietoj to kyka klausi-
mų, kodėl Monikos charakteris gana
plokščias ir tarsi suvaržytas būtinų skais-
tumo, kaltės ir bausmės motyvų.

Nors milžiniškos apimties dilogija net
braška per siūles nuo intelektualinio kū-
vio, o veikėjai, kur reikia ir kur nereikia,
įvairiomis kalbomis cituoja kitus kūrinius
(šmaikštu, kai, pvz., Tomas skaito kitą
šnipų romaną), M. Adomėno kūrinys
tikrai vertas dėmesio kaip būtent toks
intelektualaus šnipų romano variantas,
akivaizdžiai turintis trūkumų, bet stebi-
nantis savo užmoju. Knygų populiaru-
mas rodo, kad dilogija pasirodė lai-
ku ir vietoje, o autorius debiutavo su
trenksmu ir pasiklojo kelių tolesnės
knygoms, kurių, neabejoju, dar bus.

Jurga Vilė, Miglė Anušauskaitė „MEKO SODAS“ Aukso žuvis, 2023.

Jurgos Vilės ir Miglės Anušauskaitės ko-
mikse į Joną Meką siūloma pažvelgti
per kitus, jį artimai arba tik iš tolo pa-
žinojusius žmones. Komikse pasirodo
ir J. Vilės *alter ego* – Mona. M. Anušauskaitė ją nupiešė panašią į J. Vi-
lę, bet su akimi, primenančia kino ka-
merą. Perskaičiusi J. Meko knygą „Trys
draugai“, šio tūkstantmečio pradžioje
ji atvyksta į Niujorką, ten pradeda sa-
vanoriškai avangardinių filmų archyve
„Antologija“ ir įsidarbina ukrainietiška-
me restorane. Knygos pradžioje autorė
sako, kad nors nebuvo su J. Meku arti-
ma draugė, jis buvo arti ir savo buvi-
mu gerokai pakeitė jos gyvenimą. Pa-
veikė kaip ir daugelį kitų jį pažinojusių
ar tik trumpai su filmininku susidūrusių.

Egzotiškas faktas, kad po mirties toks
Jarome'as Hillas paliko Jonui tuščią
salelę prie Floridos. Pardavęs salelę,
J. Mekas nusipirko seną pastatą, į ku-
rį perkėlė „Antologiją“. Šį motyvą J. Vi-
lė naudoja kalbindama pašnekovus –
kiekvienas jų pasakojimo pabaigoje
pasako, kokį augalą norėtų pasodinti
J. Meko saloje, taip kadaise nugrimz-
dusioje užmarštyje salelėje augindami
gyvą prisiminimų apie Joną sodą.

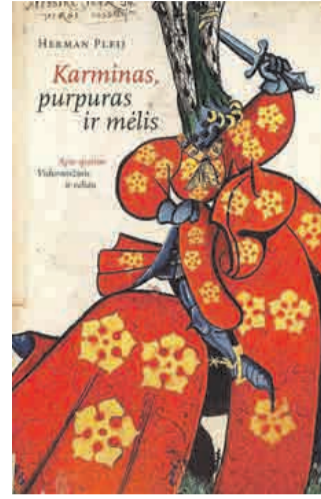
Įdomu, kad M. Anušauskaitė piešia pa-
šnekovus ne visai atitinkančius jų da-
bartinę išvaizdą – dažniausiai gerokai
jaunesnius. Jie, kaip ir amžinai 27-erių
J. Mekas, taip pat neprisirišę prie tikrųjų
savo metų. Tad įdomus efektas skaityti
tokį žaismingą, viena vertus, dokumen-
tišką, kita vertus, iš jos ribų išeinantį kū-
rinį. Pasirinkti labai skirtingų patirčių ir

amžiaus žmonės atskleidžia vis kitokias
J. Meko asmenybės detales ir jų pačių
nedideles gyvenimo atkarpėles. Tarki-
me, tuomet keturiolikmetė Maja Ivaš-
kevičiūtė prisimena, kad J. Mekas su
ja bendravo kitai nei kiti suaugusie-
ji, kurie paprastai su paaugliais kalba-
si lyg su mažais vaikais. Jis paprašė,
kad jį įrašytų jam savo klausomos mu-
zikos. Vėliau, pasakojo J. Meko sūnus
Sebastijonas, paprašė tą muziką suras-
ti ir jos klausėsi.

Knyga šviesi, kūrybiška, sklidina tarpu-
saviu bendrystės gerumo. Kai kur no-
rėdavosi daugiau dokumentikos, o ma-
žiau fikcijos ir plazdėjimo, bet, tikiu,
daugeliui skaitytojų, kad ir koks būtų jų
asmeninis santykis su J. Meku, šis ko-
miksas suveiks kaip vitaminas.

Herman Pleij „KARMINAS, PURPURAS IR MĖLIS“ Hubris, 2024. Iš nyderlandų kalbos vertė Antanas Gailius

Hermanas Pleijus – Viduramžių olandų
literatūros profesorius, esė apie spalvas
Viduramžiais parašęs dar 2002 m. Tai
antrasis knygos „Karminas, purpuras ir
mėlis“ leidimas, savo aktualumo neprar-
dęs ir dabar, praėjus daugiau kaip
20 metų nuo jo teksto atsiradimo. Apie
ką kalbama traktate?

Autorius atskleidžia Viduramžiais vyra-
vusias mintis apie spalvas, spalvų išga-
vimo būdus ir jų reikšmes kasdieniame
gyvenime. Taip pat svarsto apie tai, ko-
kie to spalvų panaudojimo padariniai
šiandien: „Visai ne taip, kaip mums
mėgina įteigti dekoratyvūs filmai apie
Viduramžius, kaimas ar miestas anuo-
met atrodė neįtikėtinais nužilęs ir pil-

kas, veikiau toks, kokį mes dabar linę
vaizduotis devynioliktojo šimtmečio
pramoninį miestą. Taigi ir dėl to pro
šalį įėjus didikas juo labiau krito į akis
savo šarlacho ar purpuro apsiaustu.“
(36 p.)

H. Pleijus samprotauja apie moters gro-
žio etaloną, kuris taip pat nusakomas
per spalviškumą – kokios buvo idealios
spalvos akys, plaukai ir oda Viduram-
žiais? Taip pat svarsto, kodėl dryžuoti
ir dėmėti gyviai buvo įtartiniausi ir Vidu-
ramžiais taip nemėgta maišyti spalvų.
Ar spalvos yra velnio įrankis, ar Dievo
puošmena? Autorius pasitelkia ne vieną
pavyzdį iš senosios literatūros, ilustra-
cijų, aptaria anuomečius gamtos vaiz-
davimo stereotipus.

Vis dėlto tenka konstatuoti, kad šiais lai-
kais spalvos iš žmonių gyvenimo nyks-
ta: „Nepaisant tokių dialektinių pro-
verbių, spalvos vis labiau stumiamos
anapus normalios kasdienybės tvarkos
ribų: į atostogų, karnavalo, meno sferas.
Ir net ten jos nuolat turi grumtis su
juoda ir balta spalva, nes šios amžinos
spalvos tebeviešpatauja per iškilmingus
pietus, per koncertą, per šventinę prem-
jerą, per vestuves ir laidotuves.“ (142
p.) Knygoje ne tik žaviai perteikiamas
savotiškas Viduramžių sąmonės žemė-
lapis, bet ir suteikiamas impulsas kitaip
pasiziūrėti į spalvas savo kasdienybė-
je šiandien.

Tove Ditlevsen „VEIDAI“ Tyto alba, 2024. Iš danų kalbos vertė Aurelija Bivainytė

Danų rašytoja Tove Ditlevsen lietu-
vių skaitytojams pažįstama iš kūrinio
„Kopenhagos trilogija“, kurioje sąži-
ningai, be jokio gailėsčio ar pagra-
žinimų, rašo apie savo gyvenimą, tre-
čiojoje dalyje pasinerdama į liūdningą
priklausomybių nuo vaistų dalį. Šios
autorės knygas dėčiau į lentyną greta
taip pat panašių demonų kamuotos
amerikiečių rašytojos Lucios Berlin.
Dabar pasirodė dar viena T. Ditlevsen
knyga „Veidai“, tarsi leidžianti įsijausti
į tai, kaip veikia psichozę patiriančio
žmogaus smegenys.

Nedidelės apimties kūrinyje pagrindinė
veikėja, knygų vaikams autorė Lisė lei-
džia dienas klaustrofobiškoje aplinkoje,
jos pasakojimas nenuoseklus, užtem-
dytas migdomųjų poveikiu. Veikėja tu-
ri vaikų, namų tvarkytoją ir vyrą. Vyras
jai neištikimas, negana to, santykiuoja
su jauna namų tvarkytoja Gite. Nors
daugelis veikėjos veiksmų, žvelgiant iš
sveiko proto perspektyvos, atrodo keis-
ti, ji turi savitą logiką. Žudymasis table-
tėmis (šis motyvus suveikia dar liūdningai
žinant, kad pati T. Ditlevsen taip užbai-
gė savo gyvenimą), smurtavimas prieš
kitas pacientes, atsakymas gerti ir val-
gyti vyksta dėl konkrečių Lisei žinomų
priežasčių, kurias ji išdėsto skaitytojui.

Net kai Lisė išsėina iš ligoninės, supran-
ti, kad beprotystės istorija nepasibaigė,
tačiau laiminga pabaiga tarsi įvy-
ko: „Tada tiesa pasirodė gan nesvarbi

ir antraeilė. Per atvirą sielą ėmė plaukti
ilgi sakiniai. Ryte ji pradės rašyti ir pa-
sirūpins vaikais. Taip pat baisiai svarbu
išmokti kepti duoną [...] Tačiau kas šia-
me pasaulyje tikra, o kas ne? Gal tai
irgi kažkokia liga, kad žmonės vaikš-
to taip tvirtai įsikibę savojo aš? Viso
to balsų, veidų ir prisiminimų chaoso,
kurį pamažu drįsta išleisti lauk, bet nė-
ra įsitikinę, ar kada nors ką nors at-
gaus.“ (145 p.)

Knygoje žaidžiama veidų metafora, ku-
rie vis persimaino arba išsilieja, įgau-
na skirtingus pavidalus. Tekste kartais
žybtelėja ir trumpi humoro trupinėliai, o
kančia ir skausmas aprašomi be perdė-
to jausmingumo, bet paveikliai.

MADOS TEORIJA KIEKVIENAM SUPEREKSPRESULTRAEKSTREMAI TRUMPAS MADOS TEORIJŲ KURSAS

Doc. dr. Kristina Stankevičiūtė
Vilniaus Gedimino technikos universiteto
Kūrybinių industrijų fakulteto docentė

Karalius Saulė-Liudvikas XIV (aut. Justus van Egmont).

I DALIS. ISTORINĖ

Nors prisižadėjau sau ir jums, gerbiami skaitytojai, parengti kritiškų straipsnių apie madą seriją, šiandienis tekstas šiek tiek (o gal ir daugiau) nukrypsta nuo to įžūlaus tikslo, nes yra parašytas iš kilnių (savi)edukacinių paskatų (20 metų pedagoginis stažas seniai padėjo suprasti, kad geriausias būdas kažką sužinoti – pasirošti papasakoti kitam). Kaip ir galima buvo įtarti, projektas „Suprasti madą“ įvadiniam serijos tekste minėtas neatsitiktinai. Arnoldas Remeika & Co. rado tiesiog nepadoriai tikslių frazę santykiui su moda apibūdinti, tinkančių visiems, kurie nesame mados pasaulio dalis. Tokių, jūsų žiniai, bent jau Lietuvoje, yra daugiau nei 98 proc. gyventojų. Vieni įsivaizduojame, kad galime suprasti madą, kiti galbūt tokios ambicijos niekada nepuoselėjome, tačiau patikinu jus, kad tiek vieniems, tiek kitiems tikrai bus neprošal sužinoti dalykų, kuriuos ketinu tuoj pat papasakoti. Smalsesniems gali kilti klausimas, kas gi tie (beveik) 2 proc., kuriuos laikau susijusius su mados pasauliu, kodėl būtent tiek ir kodėl jie supranta madą, o mes, visi kiti, tai jau ne. Tiesa, dar kai kuriems gali kilti teisėtas pasipiktinimas – kaip mes nesusių su mados pasauliu, juk visi perkame drabužius, batus ir visokius aksesuarus, kartais net baldus ar tapetus renkamės pagal mados šauksmo kryptį ir garsumą!

Nesinervinkime, gerbiamieji, tuoj viską paaiškinsiu.

MADOS GIMIMAS VERSALYJE

Pradėti šių apžvalgų reikėtų nuo Karaliaus Saulės-Liudviko XIV (1638–1715), kurio dvare, istorikų nuomone, ir atsirado dabartinė mados kaip nuolat besikeičiančių tendencijų samprata. Liudvikas, kaip žinoma, buvo ne tik visai neblogas valdovas (įtvirtinęs Prancūzijos kaip absoliutinės monarchijos statusą), bet ir aistringai domėjosi keletu dalykų, tarp kurių buvo toks karališkam kraujui nelabai pritinkantis užsiėmimas kaip baletas (jį praktikavo asmeniškai – iš viso sušoko 40 vaidmenų 80-ye spektaklių, tai iš esmės prilygsta profesionalaus balerūno karjerai). Tačiau viena didžiausių Jo Prancūziškosios Didenybės aistrų buvo drabužiai – juos mėgo keisti dažnai ir to paties reikalavo iš savo dvariškių. Net buvo išleidęs įsakymą, kad mada nesidomintys individai bus išmesti iš karaliaus dvaro kaip musės iš barščių. Tokios nemalonės savo noru užsitraukti nedrįso net patys abejingiausi mados kaprizams, todėl garderobo klausimai buvo svarbiausi dvaro repertuare. Dalyko problemiškas buvo tai, kad, lygiai kaip ir dabar, individualus drabužių siuvimas (kitokio dar nebuvo išrasta) ir prabangūs karališkai aplinkai pritinkantys audiniai kainavo beprotiškas sumas, kurias be didelio širdies skausmo sau leisti galėjo tikrai ne visi dvariškiai. Daugeliui tekdavo skolintis, kartais net iš paties karaliaus. Šis įsipareigodavo padengti skolą, bet tik su sąlyga, kad skolininkas praleis kuo daugiau laiko jo dvare, – vadinasi, turės ir toliau nuolat siūdintis naujus drabužius. Madingumo reikalavimas, tiesą sakant, buvo viena iš genialių Liudviko idėjų: užimti prievole nuolat atnaujinti garderobą, stebėti mados tendencijas (kurias diktavo ne kas kitas, o pats karalius) ir mąstyti apie tai, kaip susiorganizuoti finansų vis naujiems apdaroms, dvariškiai visiškai neturėjo laiko rengti kokius nors antimonarchistinius sąmokslus ar kitaip solidarizuotis reikšdami nepasitenkinimą. Anot istorikės Saros Baringer, Liudviko XIV mados (tiksliau, madingumo) samprata įtraukė ir vidurinę, miestiečių, luomą: tik madingai, t. y. prabangiais naujais drabužiais apsirengę miestiečiai būdavo įleidžiami į Versalio sodus, kuriuose net buvo galima sutikti patį karalių ir, be abejo, pasigėrėti įvairių dvariškių garderobais ir kitomis kasdien Paryžiuje nesutinkamomis įdomybėmis. Taip prabangi, pribloškianti apranga tapo Prancūzijos galios simboliu, Prancūzijos siuvėjai imti laikyti geriausiaisiais Europoje, o prancūziška rengimosi maniera, audiniai, siluetai ir modeliai skleidė žinių apie Prancūzijos šlovę ir monar-

chijos galių. Taip, nors kažin ar siekė šio tikslo, Liudvikas XIV sukūrė Prancūzijos mados legendą ir mados kaip nuolat besikeičiančio reiškinio idėją, kuri netruko išplisti po Europą ir pasiekti net tokius užkampius kaip Sankt Peterburgas.

XVIII A. MADOS REFLEKSIJOS

Nuolatinė mados taisyklių kaita ir besaikis jų vaikymasis inspiravo dvi požiūrio į madą stovyklas (kurios, beje, iš principo lieka veikti iki šiol). Mados šalininkai ir entuziastai ieško paaiškinimo bandydami suprasti madą, o mados priešininkai puritoniškai bando pažaboti mados žvėrį, baksnodami į mados nuodėmes ir trūkumus.

XVIII a., vadinamajame Proto amžiuje, visų pirma diskutuojama apie socialinę mados funkciją – tai, kaip ji signalizuoja dėvėtojo visuomeninį (vadinasi, ir turtinį) statusą. Gydytojas ir literatas Bernardas Mandeville'is priskirtinas mados šalininkų stovyklai. Jo filosofinis kūrinys „Pasakėčia apie bites“ (1724 m.) sukėlė milžinišką atgarsį ir didžiulį skandalą, mat išdrįso suabejoti žmogiškųjų dorybių nauda visuomenei. Anot B. Mandeville'io, dorovingas žmogaus gyvenimas tėra prasimanymas, sugalvotas aukštuomenės tam, kad būtų paprasčiau valdyti mases. Dorybė – kiekvienas žmogiškas poelgis, kuriuo, priešingai gamtai, žmogus siekia naudoti kitiems ar mėgina nugalėti savo aistras, vadovaudamasis racionalių gėrio troškimu, – iš tiesų yra žalinga valstybei ir jos ekonominei, intelektualinei pažangai. Tik ydos, t. y. savanaudiški poelgiai, susiję su prabangaus gyvenimo troškimu, skatina visuomenės progresą. Madą, sako B. Mandeville'is, irgi motyvuoja išdidumas arba garbės troškimas. Visuomenėje, kurioje apranga žymi priklausymą vienai ar kitai socialinei klasei, mados pokyčiai yra klasių konkuravimo išraiška. Dideliame mieste, tokia kaip Londonas, klasinio priklausymo ženklus galima lengvai simuliuoti, visų pirma, būtent per aprangą. Rengdamiesi geresniais drabužiais, nei reikalauja jų socialinė padėtis, gyventojai gali lengvai apmulkinti bendrapiliečius, kad gyvena geriau nei iš tiesų. B. Mandeville'is smulkmeniškai aprašo, kaip kiekvienas sluoksnis siekia mėgdžioti viršesnį, kartu siekdamas išlaikyti skirtumą nuo žemesnio sluoksnio. Noras išsilaukyti ant aukštesnio visuomenės laiptelio kartu su baime prarasti savo pranašumą prieš žemesnius yra pirminė cikliško mados pokyčių priežastis. Aukštuomenė, teigia B. Mandeville'is, nuolat kuria naujas madas tam, kad vizualiai pademonstruotų savo pranašumą ir atsiskirtų nuo juos imituojančių žemesniųjų klasių. Šios naujienos keliauja žemyn pamėgdžiojimo grandine, kol pagaliau pasiekia žemiausią grandį – būtent taip, iš viršaus žemyn, sklinda mados tendencijos. Mados egzistavimas motyvuoja kiekvieno lygmens piliečius dirbti dvigubai smarkiau, kad galėtų sau leisti ant aukštesnio laiptelio stovinčių prabangą. Todėl, daro išvadą B. Mandeville'is, garbės troškimas yra mados industrijos variklis. Drabužiai, ypač prabangos prekės, yra pati akivaizdžiausia priemonė savo statusui pakylėti. Jei ne bendražmogiška aistra pasirodyti geresniam, nei esi iš tiesų, daugumai laisvų piliečių nereikėtų tiek dirbti. Išties, sako B. Mandeville'is, išdidumas visomis savo materialiomis formomis yra neišvengiama klesnčios ekonomikos sąlyga. Beje, jis visiškai nesmerkia prabangių drabužių troškimo kaip besaikio individualių poreikių ženklo, priešingai, teigia, kad aprangai išleidžiami pinigai prasmerkia žemyn socialiniu audiniu, įdarbindami daugelį žmonių: siuvėjų, siuvinėtojų, avalynės gamintojų ir kitų amatininkų. Kuo daugiau pinigų turčiai leidžia savo aprangai, tuo daugiau rankų reikia juos tomis prabangos prekėmis aprūpinti – ir tuo efektyviau veikia šalies ekonomika.

Įžūlus „Pasakėčios apie bites“ amoralumas šokiravo visus skaityti mokančius XVIII a. gyventojus ir kūrinių pavertė amžinu reakcionierių taikiniu.

Vienas jų buvo švietėjas, filosofas, gan askeetiško požiūrio rašytojas Jeanas-Jacques'as Rousseau, savo 1750 m. veikle „Samprotavimai apie menus ir mokslus“ priverstas paneigti aki-

Denis Diderot (aut. Dmitry Levitzky).

MADOS EGZISTAVIMAS MOTYVUOJA KIEKVIENO LYGMENS PILIEČIUS DIRBTI DVIGUBAI SMARKIAU, KAD GALĖTŲ SAU LEISTI ANT AUKŠTESNIO LAIPTELIO STOVINČIŲ PRABANGĄ.

plėšiško pasakėčios teiginį, kad privarčios ydos prilijsta viešoms dorybėms.

Vienas pirmųjų mados kritikų stovyklos atstovų J.-J. Rousseau griežtai kritikuoja mados nepraktiškumą ir savo laikmečio rokoko stiliaus drabužius, populiarius Versalio dvare, nepatogius nei dėvėti, nei apsirengti. Švietėjas įsitikinęs, kad pirminė žmogaus kūno paskirtis nėra rafinuoti socialiniai ritualai, o fizinis darbas, siekiant visiškai išnaudoti savo galimybes. Taigi jis labiausiai kritikuoja drabužių puošybą, kuri „trukdo naudotis galūnėmis ir dažniausiai sukuria paslėpti kokiai nors kūno ydai“, yra už kūno išlaisvinimą iš suvaržymų, neleidžiančių laisvai judėti ar dirbti.

J.-J. Rousseau amžininkas ir kolega Voltaire'as, kurio įtaka kultūrai, anot istoriko Danielio Leonhardo Purdy, tiesiog neišmatuojama, priklausė mados šalininkų stovyklai. Jo poema „Pasaulio pilietis“ (*The Man of the World*, 1736 m.) yra savotiškas atsakas į J.-J. Rousseau propaguotą miesto civilizacijos atmetimą. Voltaire'as šlovina malonumo svarbą, jo poetinis personažas mėgaujasi Paryžiaus ir Versalio dvaro malonumais, akcentuodamas savo asmenines preferencijas. Švietimo epochos mąstytojai, kritikuojantys Versalį, reikalavo, kad kultūra ir menai edukuotų plačiąją publiką moralės ir skonio klausimais. Volteras nesako nieko panašaus. Vardydamas prancūzų kultūros nuopelnus, jis tvirtina kalbant ne už ką kitą, o tik už save, nors ir mano, kad kosmopolitiški piliečiai pritaro jo entuziazmui. Jo poema džiaugsmingai mėgaujasi civilizacijos pranašumais – esame gerokai pažengę į priekį nuo primityvių Antikos gyvenimo sąlygų, taigi nėra jokio reikalo miegoti ant grindų ar valgyti bulvių jovalą kaip senovės piemenims. „Paryžius man yra rojus“, – užbaigia savo amžiaus šlovinimą Voltaire'as.

► Vokiečių filosofas ir matematikas Christianas Garve 1792 m. iškelia idėją, kad pokyčiai vartotojų prekių dizaine iš tiesų yra žmogiškosios visuomenės žingsniai tobulėjimo link. Jau XVIII a. kritikai šaipėsi, kad mada nuolat suka ratu, pritaikydama tas pačias tendencijas vis naujoms klientų kartoms, tačiau Ch. Garve į tai žiūri visiškai rimtai. Jis atkakliai tvirtina, kad mada yra vienas iš daugelio progreso ženklų, kviesdamas pažvelgti į drabužius ir namų apyvokos daiktus, kurie per pastaruosius 100 metų tapo gerokai patogesni ir praktiškesni. Ch. Garve siekia ne pasmerkti, o suprasti madą kaip neišvengiamą liberalios demokratijos formavimo ir įgyvendinimo elementą. Anot jo, pirminė mados plitimo priežastis – imitavimas. Visoje Europoje žmonės kopijuoja vieni kitus. Kiekviena socialinė grupė organizuojasi aplink pagrindines figūras, kurios duoda toną likusiems. Šios grupelės jungiasi į didesnes grupes, taigi galima sakyti, kad Europa lėtai integruojasi per tarptautinį tinklą, susidedantį iš įvairių kultūrų centrų. Anot D. L. Purdy, taip Ch. Garve iš esmės suformulavo vieną pirmųjų medijų sklaidos teorijų. Mados tendencijų sklaidimą jis lygina su kalbų sklaidimu bėgant laikui. Užsienietiškos tendencijos veikia tarsi užsienietiški žodžiai: iš pradžių vertinami kaip šokiruojantys, bet vėliau priimami kaip savi.

Mados tema XVIII a. kalbėjo net rimtasis vokiečių klasikas Johannas Wolfgangas Goethe, parašęs tris tekstus apie mados ir meno santykį. D. L. Purdy teigia, kad tai ankstyviausi šio ilgą amžių ginčo pavyzdžiai. Tačiau, kaip ir dera klasikui, J. W. Goethe nenagrinėja aprangos tendencijų ar socialinių jų kaitos priežasčių, madą jis supranta kaip tam tikrus kultūrinius skonio sampratos pokyčius, vykstančius visur, taip pat ir meno stilių kontekste. Šia prasme, J. W. Goethe nuomone, menas ir mada turi būti absoliučiai atskirti vienas nuo kito. Menininkas, siekiantis sukurti amžinas grožio ir tiesos vertybes

MAŠTANT LOGIŠKAI, MES VISI ESAME MADOS PASAULIO DALIS, NES VISI VARTOJAME VIEKOKIUS AR KITOSIUS PRODUKTUS, DAUGIAU AR MAŽIAU STEBIME JOS TENDENCIJAS.

atspindinčių kūrinių, turi atsiriboti nuo skoningumo sampratos svyravimų. Klasikinio senovės graikų ir romėnų meno idealai toli pranoksta bet kokias greitai kintančias pramogos sampratas, teigia J. W. Goethe. Menininkas turi stengtis nepatekti į populizmo spąstus, nes, palenkdamas savo autentišką kūrybą publikos užgaidoms, taps paprastu amatininku, siekiančiu tik pralinksminti auditoriją.

XIX A. MADA TAMPA MODERNYBĖS ŽYME

XIX a. formuojasi požiūris į madą kaip į modernumo ženklą. Vienas pirmųjų šių sąsajų fiksuoja vokiečių filosofas Georgas Wilhelmas Friedrichas Hegelis, savo tekste „Apie draperijas“ (1820 m.) aptardamas skirtumus tarp moderniosios ir senosios skulptūros, ypač vaizduojant drabužius. Klausimas, kaip drabužiai atspindi juos dėvinčio charakterį, visada žavėjo mados komentatorius. G. W. F. Hegelis klausia, kuris kūno dengimo drabužių būdas yra gražesnis: dabartinis ar klasikinis. Teikdamas pirmenybę antikos skulptūrai, jis aiškiai parodo, kad modernus drabužis negražus, taip keldamas klausimą, kodėl mada apskritai egzistuoja. Filosofas samprotauja, kad moderni mada nesiekia būti tiesiog graži, o labiau atspindi savo istorinį laikmetį ir sudaro tam tikrą priešpriešą amžinai gražiesiems senųjų meistrų meno kūriniams. Drabužiai ir menas niekada negali tiksliai užfiksuoti gražios vienybės tarp kūno ir aplinkos kaip senoji skulptūra. Vietoj to modernūs drabužių kūrėjai suvokia save kaip tam tikro istorinio momento atstovus. Istorinės figūros drabužiai žymi tos personos laikmetį: pavyzdžiui, amerikiečių auditorijai skulptūra, vaizduojanti vyrą su pudruotu peruku ir bridžiais, kelia minčių apie šalies įkūrėjus ir Amerikos revoliuciją, todėl jie iškart supranta, kad skulptūra įkūnija George'ą Washingtoną, Thomą Jeffersoną ar kitą revoliucijos figūrą. Šis akivaizdus ryšys tarp drabužių ir istorinės epochos, teigia G. W. F. H

egelis, atskiria šiuolaikinį modernų stilių nuo antikos.

Vokiečių žurnalistas, rašytojas Karlas Gutzkawas tekste „Mada ir modernumas“ (1846 m.) vienas pirmųjų susiejo vokišką ir prancūzišką terminą „mode“, reiškiantį madą, su sąmonės būkle, žinoma kaip „modernumas“. Jį K. Gutzkawas apibūdina kaip neigiamą procesą, nuolat pabrėžiantį savo kioniškumą. Toks reikalavimas pasižymėti išskirtiniu, aiškiu stiliumi nebūtinai reiškia, sako K. Gutzkawas, kad reikia nuolat kurti naujas formas, siluetus ir spalvas. Juos galima perdaryti iš senų. Modernus skonis tik reikalauja, kad senasis stilius būtų perkuriamas pribloškiamai nauja maniera. Todėl istorija yra tikras lobių sandėlis estetikos besivaikantiui individui, nes, pažymi K. Gutzkawas, mada visada siekia atitrūkti nuo to, kas laikoma visuotinai madinga, tam, kad galėtų ir toliau diktuoti ateitį, – kitaip sakant, mados madingumą gali garantuoti tik nuolatinis jos keitimasis.

Sujungęs mados ir modernumo idėjas, K. Gutzkawas sukuria naują XIX a. modernybės sampratą, kuri, anot D. L. Purdy, tuo metu pati savaime buvo didžiulė inovacija. Kitą, ne mažiau inovatyvią, bet kartu be galo skandalingą, idėją iškelia feministinis Niujorke leidžiamas žurnalas „Lelija“ (*The Lily*). 1851 m. jame pradedami spausdinti straipsniai, reklamuojantys trumpesnes sukneles moterims ir ilgas turkiškas kelnes. Žurnalo leidėjos, feministės Amelia Bloomer ir Elizabeth C. Stanton entuziastingai palaikė vadinaimą moterų aprangos reformos idėją, aršiai kritikuodamos korsetus ir krinolinius kaip grioždiškus, nepatogius ir kenksmingus sveikatai. Jos pateikė pavyzdžių, kaip naujieji drabužiai užtikrina moterims didesnę judėjimo laisvę ir fizinį komfortą, todėl jos gali užsiimti veiklomis, anksčiau tiesiog neprieinamomis dėl varžančių suknelių. Grioždiški drabužiai žurnalo kontekste tampa ir metafora, nusakančia suvaržytą

moterų visuomeninę padėtį, ir pagrindine moterų gyvenimą kontroliuojančia priemone. Taip mada įsiveržia į politiką ir tampa politinės darbotvarkės dėl moterų emancipacijos priemone.

XIX a. vyksta ir vyrų mados pokyčių, kurių svarbiausiu turbūt reikėtų vadinti dendizmo reiškinio išplitimą, visų pirma Londone ir Paryžiuje. Daugumoje mados istorijos vadovėlių ir žinytų šiam reiškinii skiriamas atskiras dėmesys – man teks elgtis taip pat, nes visko aptarti viename tekste tiesiog neįmanoma. Todėl šįkart paminėsiu tik vieną žymiausių laikmečio dendžių ir mados ekspertų – airių rašytoją Oskarą Wilde'ą, kurį praleisti aptariant XIX a. refleksijas apie madą būtų nedovanotinas nusikaltimas.

Paradoksų meistras gan nuosaikiai žiūri į mados diktatą. Skirtingai nuo gana griežto amžininkų požiūrio į mados taisyklių svarbą, O. Wilde'as demonstruoja liberalumą ir teigia, kad individai turėtų rengtis pagal savo pomėgius. Protingas žmogus neturėtų vadovautis absoliučiomis elegancijos taisyklėmis, o dėvėti tai, kas labiausiai atitinka jo poreikius. Rašytojai apskritai neturi laiko laikytis mados kaprizų, nes tai užima per daug laiko ir atitraukia nuo rašymo. Todėl dauguma rašytojų rengiasi taip, kad galėtų susikaupti savo darbu – kartais būtent dėl to tampa stiliaus ikonomis, kaip, pavyzdžiui, prancūzė George Sand, pagarsėjusi tuo, kad viešumoje pasirodydavo visada ta pačia juoda suknele, ar filosofas Denis Diderot, kurio naminis-darbinis chalat, aprašytas viename jo laišku, tapo laikmečio mados pareiškimu. 1882 m. parašytame tekste „Drabužio tinkamumas“ O. Wilde'as simpatizuoja feminizmo siekiams reformuoti moterų drabužius, kad jie taptų patogesni ir praktiškesni. Jis visiškai nemano, kad krinolinų ir korsetų reforma prieštarauja madai, priešingai, laiko ją modernumo ir progreso požymiu. Moteriš-

George Sand (aut. Auguste Charpentier).

kų drabužių funkcionalumas atspindi intelektualines amžiaus tendencijas. Būti moderniam ir šiuolaikiškam, vadinasi, pripažinti moterų emancipaciją tiek aprangoje, tiek politikoje. Feminizmas, O. Wilde'o nuomone, gali transformuoti visuomenę taip, kad „civilizuotas gyvenimas, pagaliau, taps vertas gyventi“.

I DALIES PABAIGA

Svarbiausia, ką žmonijai yra pavykę suprasti apie madą bėgant amžiams ir, įdomiausia, nepasikeitę iki šiol, – moda yra socialinis reiškinys. Moda kaip kostiumas, moda kaip tendencijų kaita, moda kaip apranga, galų gale, yra bendruomenės, kurioje ji randasi, produktas, todėl svarbus (ir tyrinėjamas) visų pirma socialiniu aspektu. Paprastai tariant, moda turi prasmę tik tada, kai egzistuoja aplinka, kuri gali suvokti skirtumą tarp to, kas madinga ir kas ne. Kodėl kažkas madinga ir kaip viena ar kita tampa madinga – jau tolesni klausimai, kuriuos p nagrinėsime antroje straipsnio dalyje (laukite gegužės mėnesio numerio!). Čia pasinaudosiu puikia proga pastebėti, kad abejingumas – mirtinas ginklas mados atžvilgiu (galbūt dėl to mados pasaulis pandemijos metu nukentėjo beveik labiausiai). Moda, netekusi žiūrovų, praranda bet kokią prasmę).

Čia atsiranda puiki proga grįžti prie mados pasaulio dalyvių aptarimo, minimo straipsnio pradžioje. Mąstant logiškai, mes visi esame mados pasaulio dalis, nes visi vartojame vienokius ar kitokius produktus, daugiau ar mažiau stebime jos tendencijas. Net jei nestebime, tampame vartotojais vien todėl, kad perkame tas prekes, kurių yra mados (t. y. aprangos, batų, aksesuarų, interjero detalių ir kt.) parduotuvėse. Šiuo aspektu mados pasaulis labiausiai skiriasi nuo meno pasaulio, su kuriuo dažnai trokšta būti lyginamas ar net jį pranokti. Menas, kad ir kaip žiūrėsi, nėra tokia didelė kasdienybės dalis kaip apranga, todėl meno vartotojas tikrai nėra kiekvienas iš mūsų. O rengtis turime visi, ir dar kasdien. Tačiau mados pasaulis – tie, kurie madą kuria ir parduoda, – net ir šiandien, socialinių tinklų amžiuje, kai bet kokia naujiena tampa vieša pirmiau, nei apie ją paskelbia koks nors oficialus šaltinis, vis dar laiko save išskirtine kasta (nors aš sakyčiau gal labiau sekta), suprantančia madą žymiai geriau ir labiau nei tie, kuriems ji iš esmės yra skirta, t. y. jos vartotojams. Todėl, jų nuomone, suprasti madą gali tik tie, kurie yra vienaip ar kitaip su ja tiesiogiai susiję: ją studijuoja, kuria, parduoda ar reklamuoja. 2 proc. apskaičiuoti gan santykinai, įvertinus dirbančių Lietuvos lengvosios pramonės (pagrindinių mados gamybos šakų – tekstilės ir pan.) srityje skaičių ir pridėjus dar keletą tūkstančių smulkių įmonių, siuvančių nedaug drabužių, darbuotojų ir Vilniaus dailės akademijos Mados dizaino katedros profesūrą, taip pat kelių mados dizainerius ruošiančių kolegijų dėstytojus ir, žinoma, visus jų studentus. 😊

Tikiuosi, šis tekstas papasakojo kažką naujo taip pat ir šiems tikriems mados erdvių veikėjams.

MODERNAUS MENO KŪRĖJAS TADAS SOKOLOVAS: MAIŠAU CHAOSĄ SU ELEGANCIJA

Rašė Justina Jesevičiūtė

Nuotraukos iš asmeninio Tado Sokolovo archyvo

Iki šiol terminas „virtualioji galerija“ reiškė į internetą įkeltas nuotraukos arba vaizdo įrašus iš parodų. Modernaus meno kūrėjas iš Kauno Tadas Sokolovas ir inovacijų įmonės „Objectverse“ įkūrėjas Vytautas Sarapinas nusprendė suvienyti jėgas ir pakeisti šios sąvokos reikšmę Lietuvoje. Rezultatas – interaktyvi, nemokama, menininko darbų pripildyta virtualioji galerija, pasiekiami iš bet kokio išmaniojo įrenginio.

I

Pasiteiravus T. Sokolovo, kodėl kilo noras ieškoti tokio inovatyvaus sprendimo, tapytojas neslėpė – požiūris į meną gimtinėje yra itin konservatyvus.

„Manau, daugelis žmonių Lietuvoje meną įsivaizduoja ganėtinai ribotai, pavyzdžiui, menas – paveikslas, peizažas, skulptūra tarp keturių baltų sienų... Tai labai siaura, kadangi menas, mano nuomone, jau seniai laužo tokius standartus. Kai vieną dieną Vytautas atėjo pas mane su idėja – net nedvejodavau. Virtualioji galerija leidžia meną pamatyti per technologiją. Dažnai žmonės net neturi laiko nuvykti į parodas. Čia yra galimybė, niekur neišeinant, mano kūrinius pamatyti erdvėje, ne tik nuotraukose“, – pasakoja meno kūrėjas.

Pirmosios Lietuvoje virtualiosios galerijos įgyvendinimu besirūpinanti įmonė „Objectverse“ su V. Sarapinu priešakyje į virtualiąją erdvę sukėlė ne tik populiarius modernaus menininko darbus, bet ir informatyvius aprašymus, pasakojančius ir paveikslų, ir paties tapytojo istoriją. Tiesa, anot kūrėjo, tai tik pirmoji projekto stadija.

„Vystydami kitą galerijos etapą, planuojame sukurti erdvę, kurią bus galima patyrinėti su virtualiosios realybės akiniais. Taip, neišeinant iš namų, meną bus galima patirti iš dar arčiau. Kitas mums itin svarbus niuansas – papildyta realybė. Tai sudarytų galimybę patinkantį meno kūrinį, pasitelkiant technologijas, trumpam perkelti ant savo namų, biuro ar bet kurios kitos erdvės sienų ir pasitikrinti,

ar patinka, ar dera prie interjero. Visi šie technologiniai sprendimai prieinami bet kokioje naršyklėje – telefone, planšetėje ar bet kuriame kompiuteryje. Nereikia jokių papildomų programėlių – tiesiog keliauji į T. Sokolovo interneto puslapį ir gali viskuo naudotis be jokių trukdžių“, – teigia V. Sarapinas.

Tiesa, čia duetas nežada sustoti. Nėgana to, ateityje galerija pildysis naujais kūriniais, o vartotojo patirtį pagerins virtualiojo meno kuratoriaus-gido įgarsinimas.

MENAS – IR PURVINOS TARPUVARTĖS

Multimedijos inžinerija ir animacijos kūrimu daugiau nei dešimtmetį besiverčiantis T. Sokolovas į tapybą pasinėrė prieš ketverius metus, kai ieškojo, kuo papildyti savo gyvenamosios vietos sienas. Kitų menininkų darbai netraukė akies arba buvo per brangūs – kainavo dešimtis tūkstančių eurų. Nusipirkęs pirmąją drobę ir įvairių dažų, kūrėjas greitai atrado savo braižą, o pradėjęs dalytis kūryba sulaukė aplinkinių dėmesio.

„Mano tapybos stilius – popartas ir neоекспresionizmas. Apskritai mėgstu darbuose maišyti įvairias technikas, tekstūras, spalvas. Pavyzdžiui, naudoju tiek blizgius, tiek matinius dažus, nors dažniausiai menininkai renkasi kažkuriuos vienus. Užrašai gali būti matomi vienoje šviesoje, tam tikru kampu ir pranykti žiūrint kitu kampu. Naudoju ir neoninius dažus, kurie itin išryškėja ir kitaip atsiveria mėlynoje šviesoje. Savo tapyimo stilių sukūriau naudodamas akrilą ir laką, aukso ir sidabro dažus, aukso foliją ir unikalius pačius juodžiausius dažus pasaulyje.

Taip aš galiu maišyti eleganciją su visišku chaosu. Tamsioje, purvinoje daugiabučio tarpumartyje galima rasti įvairių grafičių, žymikliams ir purškiamaisiais dažais nupaišytų ženklų, apsilupusių sienų ir sluoksnis ant sluoksnio sugulusių skirtingų gatvės vandalų *graffiti* – tai vienas kraštutinis. Kita spektro pusė – tai, ką matome karališkose pilyse, religijoje, šventyklose, prabangiuose dizainerių namuose. Tai auksas, karūnos, įvairūs karališki raštai. Kai šiuos du kraštutinius sudedi į vieną vietą, gimsta T. Sokolovo paveikslas, kuris, be pagrindinių akcentų, dar yra pripildytas įvairiausiomis detalėmis – logotipais, frazėmis, japoniškais, kiniškais, arabiškais rašmenimis. Noras sujungti tokias priešingybes kilo iš gyvenimiškosios patirties. Gyvenau ir visiškai nepriteklyje, kai skaniausias desertas buvo duona su cukrumi, tačiau savo akimis esu matęs ir Ameriką – aukščiausios klasės viešbučius, žvaigždžių gyvenimą. Visą šį gyvenimo spektrą perkeliu ant drobės”, – apie kūrybos kelią kalbėjo kaunietis.

Pasiteiravus, kodėl daugumos kūrinių centre – žmonės, modernaus meno kūrėjas teigia, kad jam itin svarbu žvilgsniai ir tai, kad paveikslas turėtų savo istoriją, – simboliai pasakotų apie nutaptą personą.

„Stengiuosi perteikti to žmogaus būtį – jeigu tapau Elvi Presley, klausau jo muzikos. Pasižiūriu interviu, dokumentikos, kad kuo labiau jausčiau būtent to žmogaus buvimą ir galėčiau jį perkelti ant paveikslu. Jeigu tai kažkoks užsakomasis darbas, pavyzdžiui darbuotojai dovanoja paveikslą įmonės vadovui, turiu žinoti kiek įmanoma daugiau informacijos apie jį, pomėgius, hobius, mėgstamas spalvas, prekių ženklus, filmus, knygas ir tai, ko jis negali pakęsti. Į paveikslą sudedu tą pozityvią energiją, kurią žmogus turi.

Ką tapyti, pasirenku spontaniškai, ką tuo metu jaučiu. Kol kas esu nutapęs tik du lietuvius – Mikalojų Konstantiną Čiurlionį ir Vytautą Kernagį, bet tikrai norėčiau nutapyti daugiau. Pavyzdžiui, norėčiau drobėje įamžinti Aurimą Valujavičių, surengti aukcioną ir surinktas lėšas skirti arba jo kitam nuotykiui, arba pasirinktai labdaros, paramos organizacijai ir pan. Yra dar nemažai žmonių, kuriuos norėčiau nutapyti, dar bent 60–70 vizijų, kurios, atrodo, niekad nesibaigia. Nuo Charles'o Bukowskio, Agelinos Jolie iki Algimanto Čekuolio ar Vytauto Šapranausko. Idėjų yra daug ir norisi, kad žmonės tuos paveikslus atrastų. Todėl svarbu, kad jie būtų prieinami daugeliui galerijoje”, – savo vizijomis dalijosi T. Sokolovas.

Tiesa, ties paveikslais kaunietis sustoti neketina. Idėjų turi ir skulptūroms, vaizdo klipams, įvairioms meninėms instaliacijoms.

TECHNOLOGIJOS – NE TIK MENU

Anot menininko, virtualioji galerija suteikia galimybę savo daugiasluoksnis kūrinius pateikti kuo reprezentatyviau ir tiksliau.

„Kūriniuose vyrauja ryškios, neoninės, prabangios spalvos. „Objectverse“ puslapis puikus tuo, kad galima tiksliai atkurti įvairias tekstūras, kurios neatsispindės nuotraukose, pavyzdžiui, atskleisti blizgius paviršius. Taip pat, matant paveikslą erdvėje, atsiveria visai kitos detalės. Mano paveikslai ypatingi tuo, kad, priėjęs prie pat paveikslu, pamatysi detalių, kurių nematysi, jeigu žiūrėsi iš toliau. Galima priartinti įvairias detales, mažus užrašus, apžiūrėti juos iš visų pusių”, – kalbėjo T. Sokolovas.

Virtualiosios galerijos kūrėjas V. Sarapinas teigia, kad, kurdamas svetainę, panaudojo inovatyviausius sprendimus, leidžiančius ne tik visavertiškai atskleisti kūrinius, bet ir vartotojui suteikti kuo geresnę patirties.

„Interneto galerijoje naudojame fiksuotos šviesos tekstūras (ang. *baked textures* – red. past.) ir dirbtinio intelekto algoritmais optimizuotą 3D objektų geometriją. Tai leidžia sukurti labai realistišką 3D galerijos modelį, kuris prienamais įvairaus galingumo įrenginiams ir nereikalauja naujausių, galingiausių vaizdo plokščių. Taip galerija tampa prieinama visiems – nuo patyrusio technologijų vartotojo iki eilinio žmogaus, turinčio standartinį kompiuterį ir paprastą išmanųjį”, – teigė pašnekovas.

Anot V. Sarapino, įmonės „Objectverse“ tikslas – technologijas panaudoti ne tik menui populiarinti.

„Jau daugiau nei penkiolika metų dirbu prie vizualizacijų ir 3D grafikos, įvairių reklamų. Didžiąją dalį gyvenimo gyvenau užsienyje, dirbau su įvairiomis didelėmis kompanijomis – kuriau reklamas ir įvairius kitus inovatyvius sprendimus, susijusius su papildyta realybe (ang. *augmented reality* – red. past.), virtualiąja realybe, metarealybe. Taigi puikiai žinau, kad mūsų technologijos pritaikytos ne tik menui.

Turime galimybių šias inovatyvias technologijas diegti į įvairiausias šakas”, – kalbėjo „Objectverse“ įkūrėjas.

MUZIKOS IR KLAUSOS (NE)PATIKIMU FILME „KRYČIO ANATOMIJA“, ARBA KODĖL TAIP IR LIEKA NEAIŠKU, KAS

Rašė Giedrė Ivanova

Daugybę prestižinių apdovanojimų pelnęs ir vienas iš šių metų „Kino pavasario“ svarbiausių filmų „Kryčio anatomija“ (rež. Justine Triet, 2023) įdomus ne tik žiūrėti, bet ir klausyti. Nors filmo muzikinį takelį sudaro vos kelios vis pasikartojančios kompozicijos, apskritai muzika „Kryčio anatomijoje“ dalyvauja įvairiais pavidalais ir yra itin reikšminga. Man netgi atrodo, kad, kalbant tiek apie šio filmo suvokimą iš žiūrovo perspektyvos, tiek siužeto plėtojimąsi ir jo esminę įtampą, klaūsai čia tenka pagrindinis vaidmuo. Tai pasidaro aišku jau filmo pradžioje, kai muzikos kūrinys užmaskuoja pagrindinį filmo momentą – vyro žūtį (jis randamas kraujo klane ant sniego prie šeimos namo), o svarbiausiu liudytoju teisme, kuriame dėl šio įvykio kaltinama žuvusiojo žmona, tampa jų regos sutrikimų turintis sūnus.

Šis tiesų ypatingą klausos svarbą, jos pirmenybę filme parodo jau pirmasis kadras, mat „Kryčio anatomiją“ pradeda ne vaizdas, o garsas – kol regime juodą ekraną, girdime dviejų moterų pokalbį. Netrukus atsiranda ir vaizdas: išvystame Sandrą, sėkmės lydimą rašytoją, duodančią interviu apie savo naujausią knygą pas ją į namus atvykusiai studentei. Tačiau jų pokalbį sunkina, galiausiai ir visai nutraukti priverčia iš kito aukšto atsklidanti garsi muzika, tiksliau, besikartojantis, užloopintas instrumentinės muzikos fragmentas. Sandra informuoja studentę, kad muzikos šaltinis – jos vyras Samuelis, remontuojantis palėpę. Moterys ima sunkiai viena kitą girdėti ir pokalbis, kuris turėtų būti įrašomas į diktofoną, nebegali tęstis.

TAMPA VEIKĖJO METONIMIJA

Tad pirmiausia muzika šiame filme tampa vieno iš pagrindinių veikėjų (ir būsimos aukos) metonimija: Samuelio neatome, bet žinome, kad tai jis leidžia muziką. Vėliau, sužinoję daugiau apie šeimos padėtį, konfliktus ir įtemptą kasdienybę, galime daryti prielaidą, kad muzika atstoją paties Samuelio (kurio net neišvystame ekrane), universiteto dėstytojo, čia atvykusio su šeima, kad galėtų rašyti, ir dar neseniai vartojusio antidepressantus, veiksmus ir būseną: jausdamas pavydą, pyktį ir pagiežą žmonai, jis galėjo specialiai garsiai leisti vis tą pačią dainą, kad suerzintų moteris, sutrukdytų ir galiausiai nutrauktų jų pokalbį, pats nepasirodydamas ir neištardamas nė žodžio.

Taigi, tik prasidėjus kino pasakojimui, žiūrovo rega tarsi suskliudžiama ir suvokimo prasme jis priartinamas prie Samuelio ir Sandros vienuolikmečio sūnaus Danielio dalinės neregystės. Tiek paauglys, nuo kurio parodymų priklausys teismo sprendimas, tiek filmo žiūrovas tarsi verčiami aktyvuoti klausą ir būtent per ją susirinkti reikalingus įrodymus.

Samuelio leidžiama daina – amerikiečių reperio „50 Cent“ hito „P.I.M.P.“ perdirbinys, kurį atlieka vokiečių fanko grupė „Bacao Rhythm & Steel Band“. Tos pačios dainos dalies kartojimasis netiesiogiai nurodo ir paties veikėjo būseną – jo įstrigimą viename taške, negalėjimą išsivaduoti. Tai pagrindžia ir vėliau nuskambantys Sandros žodžiai, kad Samuelis nuolat kaltindavo save dėl sūnaus neregystės (angl. „He blamed himself on a loop“).

Įdomu, kad originalios dainos versijos gangsterišką repą šiame filme pakeičia (manau, visai neatsitiktinai) instrumentinis fankiškas skambesys:

MUZIKA APJUNGIA KRITIMĄ IR MIRTĮ, BE ŽODŽIŲ ATSKLEISDAMA PAGRINDINIŲ VEIKĖJŲ PSICHOLOGINIUS PORTRETUS, JŲ TRANSFORMACIJAS.

užuot Samueliui tiesiogiai pademonstravus savo jėgą, kovingumą, pasipriešinimą ir galią (su tuo įprastai – ypač filmuose – siejami repo kūriniai), jo kovingumas ironiškai sumenkinamas pasitelkiant gerokai už repą lengvesnį muzikos stilių. Vykstant teismui prokuroras taikliai pastebi, kad originalo žodžiai persmelkti mizoginijos, tačiau gynyba atkreipia dėmesį, kad Samuelio leista versija yra nevokalinė, vadinasi, apie paslėptą panieką ar neapykantą moterų (konkrečiai – žmonos) atžvilgiu tarsi negalima kalbėti. Vis dėlto visiems puikiai žinomas originalas turi šią konotaciją, o nevokalinis variantas ir jos besiklausantį veikėją parodo kaip neturintį balso. Įdomu, kad režisierė buvo sumaniusi naudoti atlikėjos Dolly Parton dainos „Jolene“ fragmentą, tačiau, nepavykus gauti teisių į dainą, pasirinko „50 Cent“ versiją. Mano manymu, tai, kad šioje vietoje vis dėlto skamba būtent „Bacao Rhythm & Steel Band“, visam filmui suteikia tik daugiau prasmų ir gylio.

MUZIKA PADEDA PABĖGTI

Muzika susieja Samuelį ir su sūnumi Danieliu, kuris dažnai rodomas skambinantis pianinu (filmui vystantis žmona Sandra patvirtina jų artimą ryšį): regis, abiem veikėjams sunkiais gyvenimo epizodais muzika padeda bent trumpam pabėgti, atsiriboti nuo realybės. Be to, pradžios titrams pristatant filmo kūrėjų komandą ir pagrindinius veikėjus (matome nuotraukas, vaizduojančias Sandrą ir Samuelį nuo abiejų vaikystės iki sūnaus gimimo), jie užbaigiami pianin-

MAS

KALTAS

Kadrai iš filmo „Kryčio anatomija“

nu grojančio Danielio fotografija. Būtent čia išvystame filmo pavadinimą – jis užrašomas ant pianino. Periodiškai ekrane pasirodantis instrumentas ir žiūrovų ausis pasiekiantis jo skambesys tampa tarsi viso filmo pagrindu, personažus ir įvykius jungiančia gija.

Taigi skambinimas pianinu svarbus ne vienu aspektu. Pianino garsai dominuoja muzikos takelyje, jais tarsi žymima veiksmo trukmė: viso filmo metu Danielis mokosi atlikti tam tikrą kūrinį, o galiausiai matome ir girdime, kaip sklandžiai ir užtikrintai jis atliekamas. Pati kompozicija – intensyvi, kapota ir grubi, tad šio kūrinio pasirinkimas ir jo mokymosi proceso vaizdavimas leidžia geriau suvokti paauglio emocinę būklę: pianino klavišai daužomi tarsi bokso kriaušė norint išlieti susikaupusį pyktį. Kartu grojimo pažanga perteikia vidinę Danielio transformaciją: tuo metu, kai kūrinį atlikti tik mokosi ir groja lėtai, vis užsikirsdamas, sustodamas, paauglys dar nesuvokia ir nežino, kas įvyko tarp mamos ir tėčio, jį kankina

abejonės. Vėliau, kai atsiranda vidinis žinojimas ir ramybė, skambinama jau be klaidų.

Šia prasme įdomus filmo epizodas, kai, Danieliui sėdint prie pianino, Sandra prieina ir viena ranka surenka kelias kito kūrinio natas, taip pakviesdama sūnų kompoziciją pratęsti ir paskambinti kartu. Jie ima groti Frederico Chopino preliudą e-mol (Op. 28, Nr. 4), kuris, kaip žinome, kompozitoriaus prašymu skambėjo per jo paties laidotuves. Tačiau Danielis, tarsi vis dar negalintis susitaikyti su tėvo mirties faktu ir galbūt abejodamas motinos nekaltumu, duetą nutraukia. Vėliau, po pokalbio su teismo paskirta prižiūrėtoja, kai ji paaugliui pataria nuspręsti ir pasirinkti, kuria tiesa tikėti, Danielis vėl pamėgina sugroti liūdnąjį preliudą – taip tarytum susitaikydamas su netektimi ir atsisveikindamas su tėvu, o kartu (anksčiau, nei tai įvyksta teismo salėje) išteisindamas savo mamą.

Pasirinktas F. Chopino preliudas ypatingas ne tik tuo, kad atskleidžia besikeičiantį sūnaus santykį su tėvo mirtimi. Jį su J. Triet filmu sieja ir kritimo, judėjimo žemyn ir atsikartojimo momentas. Vos vieno puslapio kūrinio melodija iš viršaus leidžiasi žemyn, bet maždaug viduryje kryptis sustabdomas ir melodijos linija prasideda iš naujo. Toks atsikartojimas atliepia Samuelio mirtį pridengusį instrumentinio „50 Cent“ perdirbinio kartojimąsi. Muzika sujungia kritimą ir mirtį, be žodžių atskleidžiamas pagrindinių veikėjų psichologinius portretus, jų transformacijas.

TAI, KĄ GIRDIME, YRA GEROKAI LABIAU SUBJEKTYVU IR RELIATYVU, MAŽIAU ĮTIKIMA IR PATIKIMA.

Filmo pradžioje eliminavus regos svarbą tarytum pradinginamas ir objektyvus žinojimas. Kaip atskleidžia besikeičiantys Danielio parodymai ir skambančios muzikos ar garso įrašų (Sandros ir Samuelio buitinių kibirčių, Sandros ir studentės interviu) interpretavimas teismo proceso metu, tai, ką girdime, yra gerokai subjektyviau ir reliatyviau, mažiau įtikima ir patikima. Matymas kone prilyginamas realiam žinojimui (veikiausiai neatsitiktinai kai kuriose kalbose veiksmažodžiai „matyti“ ir „žinoti“ tam tikrose situacijose vartojami sinonimiškai), o girdėjimas – veikiau fikcijai ar net fantazavimui, kuris gali visiškai iškreipti faktus ir tiesą.

Ypač svarbu, kad per pirmuosius Danielio parodymus pasitelkiamas netradicinis kameros judėjimas: užuot, kaip įprasta, imituodama veikėjų ir žiūrovų regos logiką, kamera ima reaguoti į garso sklaidimo kryptį Danielio atžvilgiu, pasisukdama tai į vieną pusę (kai kalba prokuroras), tai į kitą (kai kalba advokatas). Taigi kamera pasirenka klausos, atrodytų, gerokai subjektyvesnės ir mažiau patikimos nei rega, dominantę ir imasi perteikti nebe (vien) vaizdą, o garsą. Kameros akis virsta kameros ausimi. Tokį kameros judėjimą galima sieti ir su Danielio vidine būsena, jo pasimetimu tarp dviejų galimų variantų: kai duoda pirmuosius parodymus, paauglys dar nežino ar neapsisprendęs, kas kaltas: tėtis (advokato pusė) ar motina (prokuroro pusė).

ALIUZIJA Į „ŠVYTĖJIMĄ“

Iš pradžių Danielis duoda parodymus remdamasis tuo, ką namuose girdėjo anksčiau ir ypač – lemtingą dieną. Per pakartotinius parodymus paauglys pateikia jau kitą versiją, remdamasis tuo, ką išgirdo pačiame teisme (kaip jau minėta, paragintas teismo paskirtos prižiūrėtojos, jis pasirenka, kuo tikėti). Šių parodymų pradžioje Danielis sako: „Kai įsivaizduoju tai darant savo motiną, negaliu to suprasti. Tačiau jei įsivaizduoju tai darantį tėtį, man atrodo, suprasti galiu.“ Kameros judėjimas šį kartą lieka stabilus, nesikeičia. Galiausiai teismo sprendimą nulėmiančiu faktoriumi tampa ne objektyvūs faktai, o subjektyvus įsivaizdavimas, savo ruožtu nulemtas klausymo, – to, kas buvo išgirsta, o ne pamatyta. Kartu pasėjama abejonė tokiu teismo verdiktu ir į klausimą, kaip viskas vyko iš tikrųjų ir kas kaltas, lieka objektyviai neatsakyta.

Kita vertus, žvelgiant iš žiūrovo perspektyvos, tokį teismo sprendimą paradoksaliai grindžia vaizdinė „Kryčio anatomijos“ plotmė, tiksliau, šio filmo sąsajos su kita puikiai žinoma psichologine siaubo drama „Švytėjimas“ (rež. Stanley'is Kubrickas, 1980), kurios pagrindas, kaip žinome, – 1977 m. Stepheno Kingo to paties pavadinimo siaubo romanas. Abiejuose filmuose rodoma trijų asmenų šeima (tėvas, motina, sūnus); abiejų siužetas vystosi atkioje apsnigtoje vietovėje, kur šeimos atsikrausto vyrų iniciatyva, kad šie galėtų susikoncentruoti į rašymą; abiejuose figūruoja mirtis, savižudybės ir žmogžudystės grėsmė; sutampa sūnų vardai, jų praktiškai vienodos šukuosenos, abiejų santykis su tikrove kitoks nei kitų veikėjų (abiejų atvejais pasireiškiantis konkrečiai per regą: vienur – per neregystę, kitur – per regimas vizijas); net kai kuriose scenose moterų dėvimi megztukai itin panašūs. Be to, „Kryčio anatomijoje“ trumpai paminimas ir S. Kingas.

Šios paralelės leidžia kalbėti apie „Kryčio anatomijoje“ atvirai neparodomus, bet galimus siužeto niuansus. Prancūzų dramoje Samuelio personažo transformaciją rekonstruojame beveik vien tik iš kitų žmonių pasakojimų – pats veikėjas veikia ir matomas labai mažai. Tačiau vizuali sąsaja su „Švytėjimu“ leidžia kalbėti apie polinkį į (savi)destrukciją – izoliavęsis nuo pasaulio, nesėkmingai darydamas tai, ką nori, vis nepabaigdamas to, ką pradėjo, pykdamasis su žmona ir jausdamasis neįvertintas, Samuelis galimai netenka sveiko proto (kaip ir pagrindinis „Švytėjimo“ personažas). Dviejų filmų ryšys – nors nepaiškėja, kas ir kaip tiksliai įvyko tą lemtingą dieną (ar Samuelis nusižudė, ar iškrito netyčia, ar siekė tik pagąsdinti Sandrą nesmarkiai susižeisdamas, bet viskas baigėsi mirtimi), bet tarsi įrodomas Sandros nekaltumas: vadovaujantis panašumo logika, ji, kaip ir pagrindinio veikėjo žmona „Švytėjime“, su žiauriais įvykiais galbūt neturi nieko bendra.

Tokia interpretacija ne tik patvirtintų klausos nulemtą ir dėl to tarsi ne iki galo įtikinantį teismo verdiktą Samuelio žūties byloje, bet ir praplėstų (gal padėtų tiksliau suprasti?) filmo pavadinimą. „Kryčio anatomija“ – pasakojimas apie nelaimingo žmogaus, vyro ir tėvo, žlugimą, savidestrukciją, emocinį, dvasinį, psichologinį ir galiausiai fizinį kryptį.

Kalbino Aistė Audickaitė

Į balandžio 27–gegužės 12 d. Vilniuje ir Ukmergėje vyksiantį festivalį „Naujasis Baltijos šokis“ atvyksta ryški ir žmogaus teisių temomis kurianti choreografė ir šokėja Cherish Menzo, kuri Lietuvai prisistatys net dviem pasirodymais: JEZEBEL ir naujausiu savo darbu – DARKMATTER. Abiejų dėmesio centre – juodas arba spalvotas moters kūnas, kuriam neretai taikomas seksualios pūpytės epitetas. Ch. Menzo yra ta kūrėja, kuri nebijo savo pasirodymuose laužyti stereotipų, deformuoti puikiai atpažįstamų įvaizdžių, kurti pasaulį, kuriame neegzistuoja viena tiesa.

JUODO KŪNO TEMĄ GVILDENANTI KŪRĖJA CHERISH MENZO SCENOJE ŠOKA PASAULĮ, KURIAME NEEGZISTUOJĄ VIENA TIESA

Yaqine Hamzaoui nuotr.

aš manau, kad yra. Mes gyvename greitai besikeičiančioje aplinkoje, aš daug keliauju ir pristatau savo kūrybą skirtingose teritorijose: vieną dieną – Vilniuje, kitą – Lione. Tad, viena vertus, tai nuostabu, nes žmonės skirtingose vietose susirenka stebėti pasirodymo, stengiasi būti būtent tą akimirka, sugeria ir apmąsto tai, ką mato. Kita vertus, keliu klausimą, ką reiškia žmogui tiek daug kartų vaidinti save scenoje? Tad yra dvi pusės, su kuriomis aš kartais viduje kovaju, bet abiejų klausau.

– Kas jus džiugina?

– Esu labai laiminga, kad galiu keliauti ir atsidurti skirtinguose kontekstuose, susitikti su žiūrovais ir matyti kitų atlikėjų pasirodymus. Mane džiugina, kad žmonės skiria savo brangų laiką, stebi ir įdeda pastangų kurdami pasirodymą drauge su manimi.

– Šių metų festivalio „Naujasis Baltijos šokis“ šūkis – „Patirti dabar“. Kokiomis patirtimis gyvenate šiuo metu?

– Viena vertus, jaučiuosi privilegijuota, kad esu užsiėmusi ir galiu keliauti su savo projektais, pasirodyti kitų kūrėjų darbuose. Kita vertus, mano širdis plyšta dėl to, kas šiuo metu vyksta pasaulyje. Ar pasaulis prašo manęs stovėti ramiai ir nesivadovauti ta pačia dinamika, ar priešintis jai? Kiek performanso menas sugeria tuos klausimus ir perteikia kūrinuose? Šiuo metu sau keliu tokius klausimus.

– Kas jums kelia daugiausia nerimo?

– Nors mes, šokio meno atstovai, kartais galvojame, kad performansas nėra kapitalistinės sistemos dalis, tačiau

– Jūs augote Amsterdame, bet jūsų tėvai yra iš Surinamo. Ką atsimenate iš savo vaikystės?

– Mano tėtis namuose klausydavosi daug įvairios muzikos: ir Surinamo, ir jo kartos, ir popmuzikos. Tačiau aistra judesiu, performansui, šokiui labiau įkvėpė teta, kuri šokdavo visuose šeimos vakarėliuose ir susibūrimuose. Mane žavėjo jos judesių lengvumas, muzikos pajautimas. Tai neabejotinai turėjo man įtakos.

– Kaip jūs pradėjote savo šokėjos kelią?

– Iki šiol atsimentu vieną epizodą iš vaikystės: kadangi mano tėtis buvo garsus Nyderlandų futbolininkas, kai man buvo penkeri, mane ir dar kelis žinomų šalies žmonių vaikus pakvietė dalyvauti televizijos projekte „Mini Playback Show“. Jame vaikai scenoje atlikdavo pasirodymus imituodami garsų atlikėjų dainas. Aš projekte atlikau Cher dainą „Is It In His Eyes“ ir man neįtikėtinai patiko būti scenoje! Labai! (Juokiasi.)

Vėliau daug šokau namuose, kūriau savo choreografijas, o ankstyvos paauglystės metais pradėjau lankyti hipopo ir hau-

so pamokas, tapau pasirodymų grupės, su kuria šiek tiek keliauome po Nyderlandus, nare. Tiesa, kai man suėjo devyniolika metų, nuo šokių atitrūkau, nes pradėjau mokytis skrydžių palydovės amato. Mokiausi daugiau dėl tėvų, be to, norėjau keliauti ir išmokti naujų kalbų. Tačiau, kai gavau diplomą, man tapo labai aišku, kad noriu grįžti šokti ir išbandyti šokėjos kelią.

– Pradėjote kaip šokėja, tačiau dabar esate ir choreografė. Kaip atsirado noras kurti savo pasirodymus?

– Mokydamiesi džiazio ir miuziklo šokių Amsterdame menų universitete buvome skatinami kurti savo darbus. Du kartus per metus kurdavome savo choreografijas ir pristatydavome jas publikai, bet ilginiui supratau, kad nenoriu būti tik kūrėja, – man buvo įdomu šokti ir kitų choreografų pastatymuose, bendradarbiauti su kitais kūrėjais. Manau, prieš pradėdama kurti JEZEBEL aš pirmą kartą pagalvojau, kad noriu pati patyrinti atlikimo ir reprezentavimo klausimus. Tad JEZEBEL kūrimą laikyčiau pirmu rimtu savo, kaip choreografės, darbu.

– Ar atsimenate, kaip pradėjote kelti klausimus, susijusius su tapatumu: kas esate, kaip atrodote, kaip jus mato kiti?

– Kai kurių klausimų, susijusių su kūnu ir įvaizdžiu, atsirado šokant skirtingų žmonių grupėse, kuriose dažnai būdavau vienintelė juodaodė arba spalvotoji šokėja. Atsimenu, galvodavau, ar dėl to aš esu ypatinga, ar mano odos spalva verčia kitus galvoti, kokią vietą man ar iš esmės spalvotiems kūnams reikia suteikti grupėje?

Šie klausimai mane suvedė su choreografu Benjaminu Khanu, kuris po mūsų dialogo 2017–2018 m. sukūrė man asmeninį pasirodymą „Sorry, but it feels like unidentified“. Jame kalbame apie stereotipus, susijusius su spalvotu kūnu, jo įkūnijimu scenoje, o kartu keliam klausimų: kaip žaisti ir būti šioje lūkesčių realybėje. Manau, darbas su Benjaminu mane įkvėpė drąsiems pasirodymams – klausiti ir ieškoti atsakymų.

Vėliau pradėjau galvoti apie tam tikrų bendruomenių reprezentavimą spektakliuose ir tų žmonių galimybes patekti į mano pasirodymus. Taip pat, kokią įtaką, pavyzdžiui, vadinamoji juodos dėžės scena daro naratyvams, kuriuos pasakoju, ir kokią reikšmę tie pasakojimai palieka šiuolaikinio šokio pasaulyje.

Prieš pradėdama kurti JEZEBEL suvokiau, kad nenoriu sustoti ties klausimais, kurie yra kolektyviai atpažįstami, man buvo įdomu eiti giliau. Pradėjau domėtis hiperseksualumo, juodaodžių moterų kūnų temomis, gilinausi į hipopo, repo,

Baso de Brouwerio nuotr.

popkultūras, norėjau paliesti ir vaizdo klipų merginų (*video vixens*) temą. Bandžiau suprasti, kaip šias temas susieti su teatro kontekstu, kaip aš galiu konstruoti savo aplinką scenoje, turint mintyje visas praeities patirtis ir įtakas.

Kurdama JEZEBEL supratau, kad man labai patinka dirbti su vaizdu, erdvės deformavimu. Tarkime, dirbant su laiko ritmu – jį galima stipriai sulėtinti ar pagreitinti, su vaizdu ar skirtingomis kūno dalimis – pritraukti ar atitolinti. Pavyzdžiui, spektaklyje JEZEBEL, pasitelkusi vaizdo medžiagą, labai stipriai išdidinu burną, kuri pradžioje gali atrodyti kaip seksuali kūno dalis, bet vaizdą deformavus yra sukuriamas visai kitas įspūdis.

– Spektaklį JEZEBEL įkvėpė jūsų jau minėtos vaizdo klipų merginos, kurios užėmė svarbų vaidmenį hipopo vaizdo klipuose XX a. pab. ir XXI pr. Kokių klausimų jums kilo žiūrėdamas tuos klipus šiandien?

– Klausimai pirmiausia buvo susiję su juodaodžių moterų kūnų seksualizavimu, pastebėjau, kad seksualizuoti yra ne tik moterų kūnai, bet ir dainų žodžiai. Daug moterų repierių dainuoja apie tai, ką anksčiau repuodavo vyrai. Čia mačiau tam tikrą moterų galios susigrąžinimą. Visi šie klausimai mane privertė galvoti, kas slypi už tų vaizdo klipų, kokia yra jų priešistorė.

Be to, man buvo svarbu suprasti, kodėl aš blogai jaučiuosi juos žiūrėdama arba kodėl man kartais patinka juos stebėti. Pavyzdžiui, kodėl man patinka žiūrėti ir klausytis Rihannos, bet nepatinka Nicki Minaj.

– Kokia jūsų – Cherish – dalis yra Jezebelėje?

– Labai maža. Scenoje jūs matote ne Cherish – Jezebelė yra pagrindinė figūra. Tačiau nepaneigsiu, kad ją sukūriau aš, – sugalvojau jai uždėti kapišoną ir pan. Kitas mano vietoje rinkęsi kitus būdus atskleisti šią temą.

Tačiau tikrai galiu pasakyti, ką Jezebelė davė Cherish, – laisvę ir drąsą žaisti su ribomis, su mano pačios vyriškumo ir moteriškumu supratimu. Iki tol aš galvojau, kad esu vyriška šokėja, kad ir ką tai reiškia (*juokiasi*). Šis projektas man suteikė neromantizuoto moteriškumo, šiame pasirodyme leiddau sau rasti grožį būdama monstro ar groteskiško pavidalo. Už šią laisvę esu labai dėkinga Jezebelei.

– DARKMATTER yra naujausias jūsų kūrinys. Kokios temos gvildenamos šiame pasirodyme?

– DARKMATTER ir JEZEBEL yra trilogijos dalis, nors chronologijos šioje trilogijoje nėra. Abu šiuos pasirodymus jungia juodo kūno tema. Tačiau, priešingai nei JEZEBEL, kur daug žaidžiau su atpažįstamais įvaizdžiais, kurdama DARKMATTER norėjau sukurti erdvę, kurioje judesiai ar vaizdiniai turėtų dvigubas reikšmes. Šį kartą man buvo svarbu neapsiriboti tik fiziniu kūnu. Pats pavadinimas DARKMATTER yra kilęs iš astronominio reiškimo – tamsiosios materijos, kurios mes negalime optiškai suvokti, bet ji egzistuoja. Todėl šis pasirodymas kelia klausimų, kaip ši tamsioji materija gali sukurti dvigubą juodo kūno reikšmę ar erdvę spekuliacijoms. Per ją mes galime suprasti, kas mus sieja su tamsos klausimu, tamsiu kūnu ir apskritai tamsa.

– Scenoje šokate ne viena, o su partneriu. Kaip nusprendėte, kad šį kartą sceną norite dalytis su kitu šokėju?

– Pasiklioviau savo intuicija, kuri sakė, kad šį kartą turiu dirbti su kitu šokėju. Po JEZEBEL nebenorėjau visko pakelti viena, norėjau bendradarbiauti ir kurti su kitu menininku. Dėl tokio sprendimo labai džiaugiuosi, nes darbas su Camilo man leido dar geriau suprasti, kaip aš dirbu ir kuriu, kokias priemones naudoju. Kalbu ne tik apie kūną, bet ir šviesą, garšą, scenografiją, vaizdą ir kt.

Kurdama šį spektaklį dar geriau supratau, kas mane žavi ir kokį pasaulį ant scenos aš stengiuosi sukurti. Mane į studiją dažnai veda labai ryškūs vaizdiniai, kuriuos įkvėpia filmai, muzika. Patinka nerti į tuos vaizdus ir galvoti, iš kokio jie laikmečio, kaip jie kvėpia, koks jų tankis, gylys. Šis procesas savaime išsiplėtoja ir tampa atskira visata. Tad kuriant DARKMATTER man buvo įdomu stebėti, kaip vyksta visatos kūrimas, kodėl aš pasirenku kalbėti vienomis, o ne kitomis temomis, kaip jas sujungiu, kokią formą scenoje suteikiu ir pan.

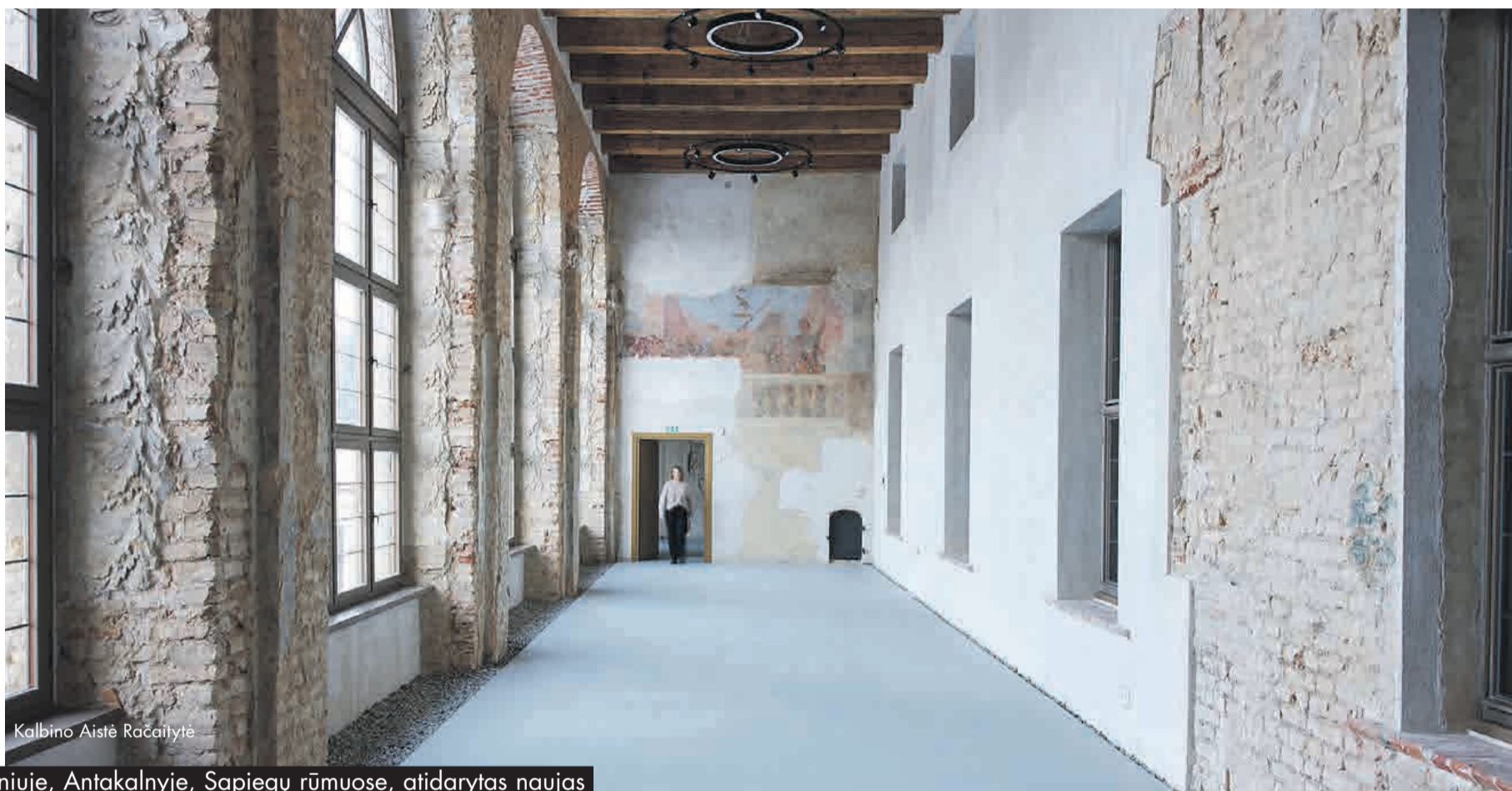
– Ką norėtumėte, kad žmonės šiame pasirodyme patirtų?

– Norėčiau, kad žmonės jame *patriptų* (*to have a trip*) (*juokiasi*).

Annelies Verhelst nuotr.

APIE ISTORIJA, GIJIMĄ IR PIRMOJI SAPIEGŲ RŪMŲ

Kalbino Aistė Račaitytė

Audriaus Solomino nuotr.

Vilniuje, Antakalnyje, Sapiegų rūmuose, atidarytas naujas Šiuolaikinio meno centro padalinys. Naujam gyvenimui prikelti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didikų rūmai savo duris atveria kaip visuomenei atvira Vilniaus kultūros erdvė, kurioje šiuolaikinis menas pinasi su skirtingus rūmų gyvavimo etapus atliepiančiu istoriniu pasakojimu, barokine puošyba ir architektūra. Balandžio viduryje Sapiegų rūmuose atidaryta nuolatinė istorinė ekspozicija „Istorijos kapsulė“, Mindaugo Navako skulptūrų paroda „Porcelianas rūmams“ ir pagrindinė paroda „Užuovėja“. Jos pavadinimą įkvėpė rūmų lankytojus pasitinkantis lotyniškas įrašas fasade, kuris skelbia: „Iš griuvėsių pakilę didingi rūmai kare pavargusių ramioje taikoje saugos.“ Apie šiuolaikinio meno eksponavimą istorinėse erdvėse ir mintis, formavusias „Užuovėjos“ viziją, pasakoja parodos kuratoriai Virginija Januškevičiūtė (V. J.) ir Edgaras Gerasimovičius (E. G.)

Emilijos Filipenkovaitės nuotr.

Sapiegų rūmai, iškilę kaip pilsio vieta nuo karo pavargusiems didvyriams, daugiau nei per 300 metų ne kartą keitė šeimininkus ir paskirtį, tačiau didžiąją savo gyvavimo dalį buvo susiję su karyba ir gydymu. Pastatas buvo karo įrankis ir trofėjus, XVIII a. jame veikė kareivinės, vėliau – karo ligoninė, akių ligų klinika ir net priešlėktuvinės gynybos mokykla. Ši pastato paskirties kaita tapo atspirtimi kuruojant grupinę aštuoniolikos Lietuvos ir užsienio menininkų parodą, kuri veiks iki metų pabaigos, tačiau bėgant laikui šiek tiek keisis.

– Vilniuje nėra analogiškų erdvių, skirtų šiuolaikiniam menui eksponuoti, tačiau kitose šalyse, pvz., Italijoje, labai dažnai taikoma architektūros paveldo aktualizavimo praktika. Kokie yra didžiausi iššūkiai kuruojant parodas erdvėse, kurios itin iškalingos ir kurioms taikomi dideli paveldosaugos apribojimai, o ne šiuolaikiniam menui įprastesniame „baltos kubo“ formate?

E. G.: Šiuolaikinio meno eksponavimas istorinėse erdvėse nėra naujiena. „Baltas kubas“ yra modernistinė koncepcija ir nors ji neabejotinai išlieka dominuojantis šiuolaikinio meno eksponavimo modelis, tačiau jo, kaip idėjos, svarba yra senstelėjusi ir nieko jau nebestebina menas įvairiausiose aplinkose. Visų pirma, „baltas kubas“ retai būna iš tiesų baltas, antra, būtų klaidinga galvoti, kad jis įkūnija erdvę, netu-

rinčią atminties, ir, vienai parodai pasibaigus, kita prasideda lyg piešinys naujame lape. „Baltas kubas“ atstovauja laiko pėdsakų higienos idėjai, tai ir yra esminis skirtumas. Sapiegų rūmuose, kaip ir bet kuriame kitame paveldo objekte, laiko ženklai yra ne tiek kliūtis, kas yra akivaizdu, bet esminiai prasminiai dėmenys. Jų neįmanoma ignoruoti, jie reikalauja sprendimo – ar tai būtų sprendimas, leidžiantis jiems labiau atsiskleisti, ar, atvirkščiai, tikslingai nugesinantis, tarsi sutrikdantis. Todėl pirmojoje parodoje daugelis kūrinių yra savotiški optiniai prietaisai, pro kuriuos galima žiūrėti į rūmų materialų paveldą ir istoriją.

– Kaip atsirinkote darbus, autorius, kur sėmėtės įkvėpimo?
V. J.: Pagrindinės parodos temos – giėjimas ir trapumas, tad jos lėmė kūrinių atranką. Šias temas iš dalies padiktavo rū-

TRAPUMA: PARODA „UŽUOVĖJA“

mų istorija (jie nuolat skirtingais būdais tarnavo karui arba būdavo naudojami kaip kareivinės, prieglobstis, ligoninė), jų restauravimo procesas, taip pat įvykiai ir kontekstai, kurie mus supa dirbant prie parodos. Galiausiai ir tai, kokį vaidmenį Vilnius atlieka šandienos geopolitinėje situacijoje.

Atrankos procesas buvo intuityvus, jį galima būtų pavadinti pokalbiu su rūmais. Kūrinius parodai rinkome tuo metu, kai rūmai dar buvo uždaryti, restauravimo procesas – nebaigtas (jis nebaigtas, žinoma, dar ir dabar), vis kildavo naujų klausimų, dilemų, atsirasdavo

naujos informacijos ar naujų kūrybinių sumanymų, kurie turėjo daug įtakos tam, kaip rūmai atrodys ateityje. Tad parodos visuma formavosi tuo pat metu, kai pamažu ryškėjo, kokia tai bus vieta. Rūmų istorija, su jais susiję visuomenės gyvenimo reiškiniai atskleidavo vis naujais kampais, visa tai mus labai įtraukė. Vėliau netikėtai sužinojome, kad rūmuose savo diplomatinį darbą restauravimo srityje įgyvendina menininkas Domas Noreika, kurį anksčiau žinojome kaip vieną Žemimių dvaro šeimininkų, ten esančios rezidencijos ir renginių programos įkūrėjų.

me šilta, kurį laiką čia dar keisis vidinis oro klimatas, kurio pastovumas yra labai svarbus archyviniams eksponatams ir senajai dailei. Tačiau lankytojai pastebės, kad į parodą įpinta gana skirtingų laikotarpių kūrinių, juo labiau – idėjų.

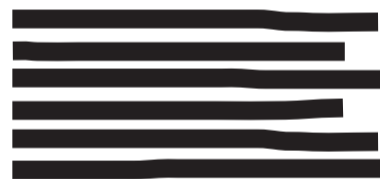
– Ar jaučiatės tokiam darbe turintys bendraminčių?

V. J.: Žinoma. Tarptautiniame šiuolaikinio meno kontekste tokie žingsniai atrodo labai savalaikiai – pastaruoju metu į didžiąsias pasaulio parodas įtraukiama vis įvairesnių kartų menininkų kūrinių, istorinių artefaktų, atviriau tyrinėjamas šiuolaikinio meno ir platesnių, lėtesnių kultūros procesų tarpusavio ryšys. Neseniai vieno svarbiausių Italijos muziejų – Civilizacijų muziejaus Romoje, kuriame privaloma tvarka lankosi visi Italijos moksleiviai, – kuravimas patikėtas būtent šiuolaikinio meno profesionalams – tyrėjams ir kuratoriams. Toks pat pokytis įvyko ir Azijos muziejuje Turine. Tai nebūtinai reiškia, kad keisis šių muziejų kryptis ar kad Sapiegų rūmuose visuomet kalbėsime tik apie praeitį, – greičiau tai pripažinimas, kad praeitis yra labai svarbi šiuolaikybės dalis, o jos prakalbinimas reikalauja didžiulių kūrybinių pastangų ir dėmesio niuansams.

– „Užuovėja“ glaudžiai susijusi su rūmų istorija. Kokios bus tolesnių parodų kryptys, ar visada bus mezgamas toks pats intensyvus dialogas su istoriniu pasakojimu?

E. G.: „Užuovėja“ yra skirta susipažinimui su pastatu. Mes tarsi bandome užmegzti dialogą su jo erdvėmis, istorija ir daugybe prie jo išsaugojimo ir atkūrimo prisidėjusių žmonių darbu. „Užuovėja“ galima suprasti kaip meditaciją apie Sapiegų rūmų istorijos ir materialaus paveldo sudėtingumą, kuri neišvengiamai priveda prie bendresnių, šiandien aktualių klausimų: visų pirma, ką reiškia atverti naują kultūrai skirtą erdvę, kai artimame horizonte vyksta karas? Kaip keičiasi skirtingų Lietuvos šiuolaikinio meno kūrėjų santykis su praeities daile ir ką ši kaita iškelia į dėmesio lauką, o ką nustumia į paraštes? Visa tai, tikriausiai, atsispindi ir pirmojoje parodoje. Iš esmės „Užuovėja“ yra apie rūmus, nes kūrinius siekiame labai švelniai įterpti į rūmų erdves, išryškinant tai, kad pastatas ir yra pagrindinis ir paslaptinčiausias eksponatas, ne tik parodos vieta.

Manau, ateityje Sapiegų rūmų parodos tęs „Užuovėjos“ užduotą intensyvų, bet ir intymų, dialogą su rūmų istorija ir paveldu, bet pagrindinės jų idėjos nebūtinai bus tiesiogiai paremtos rūmų ir vietos istorija. Šiuo metu galima pasakyti tik tiek, kad 2025 m. paroda stipriai skirsis nuo pirmosios parodos tiek savo tema, tiek santykiu su rūmų istorija, bet svarbiausia, kad ji yra vystoma jau perėmus pirmosios parodos ir daugelio prie rūmų restauravimo ir aktualizavimo dirbusių žmonių patirtį.

Subjektyvi jo prieiga padėjo atskleisti dar daugiau restauravimo ir darbo su praeitimi niuansų.

Kuriodami „Užuovėją“ siekėme į parodą priimti ir čia jau esančius senuosius meno kūrinius – turiu omenyje tiek garsiąsias rūmų freskas, tiek lipdinius ir paties pastato architektūrą. Taip pat numatėme, kad savo kolekcijos neturinti naujoji meno erdvė gali į savo parodas įtraukti kitose miesto, šalies ir pasaulio kolekcijose saugomus kūrinius. Didžiulis įkvėpimas man buvo gan atsitiktinai atrastas istorijos žurnalas „Lapham's Quarterly“, kuriame susipina įvairiausių laikotarpių ir vietovių literatūros ir meno kūriniai, laiški, dokumentų ištraukos, žemėlapiai ir autorių gyvenimo faktai. Šio žurnalo autorių sąrašą galima rasti tokių vardų kaip Platonas, Sappho, Peteris Paulius Rubensas, Katsushika Hokusai, Virginia Woolf ir Jennifer Higgie. Kol kas labai plačiai tokio principo, kai drauge rodomi įvairiausių laikotarpių kūriniai ir artefaktai, įgyvendinti neįmanoma – pastato sienos dar turi apsiprasti su tuo, kad ja-

PALMĖS ŽIEDAS
ISTORIJA APIE
UŽŠKARĄ – DRAKONĄ,
KURIS VALGO ŽMONES
Self-released, Juoda Banga

Va čia tai pokytis. Jonas Matusevičius, dar žinomas kaip Palmės Žiedas, nusprendė atlikti Moby manevrą (primenu, kad šis JAV atlikėjas 10-ojo dešimtmėčio viduryje, pasiekęs populiarumą su savo albumu „Everything Is Wrong“, metė elektroniką ir išleido rokinį „Animal Rights“, kuris, švelniai tariant, nebuvo sutiktas su didele meile). „Istorija apie Užškarą...“ yra lietuviškas Moby istorijos variantas, ir nors Palmės Žiedas dar netapo superpopuliariu atlikėju Lietuvoje, vis dėlto toks posūkis ir stebina, ir glumina. Pirmiausia reikia paspausti dešinę muzikantui už drąsą, nes tai šuolis drakonui į nasrus. Šis mitologija apipintas albumas yra visiškai ne tai, ko buvo galima tikėtis. Nors kai kurios detalės atpažįstamos kaip dainavimo maniera, kartais ne pats sėkmingiausias rimavimas, ausis vis iškišantys elektroniniai ritmai, visas darbas yra tiesiog persmelktas tai alternatyvaus roko, tai progresyvaus roko, tai stoner roko. Kai kur J. Matusevičiaus kūryba man ėmė priminti net produktiviusius „King Gizzard & The Lizard Wizard“, nes šie yra pirmieji, kurie šauna į galvą, kalbant apie nebijojimą rizikuoti. Tiesą sakant, pirmą kartą buvo tiesiog įdomu skaičiuoti, kiek gitaros muzikos požanrių Palmės Žiedas iš savo kišenės trauks. Kas iš to išeis? Atsakyti sunku: tai ne pats patogiausias klausyti, bet įdomus, nors ir stokoja kokio nors hito. Jame vyruoja koncepcija, istorija (apie tą patį drakoną) ir paties autoriaus nenoras pataikauti, o tai reta Lietuvos scenoje. Todėl mane ši istorija labai labai intriguoja.

(„Bandcamp“, „Spotify“, „Deezer“, „Apple Music“, „Pakartot“)

80[★] 100

ŠALNA
So Low
Self-released

Pastaruojamu metu nemažai teko rašyti apie Jūrą Elena Šedytę, 1/2 dueto „Ambulance On Fire“, ir jos muzikinius pasąžus, tačiau kita šios grupė pusė, Mėta Gabrielė Pelegrimaitė, yra nusipelnusi lygiai tokio pat dėmesio kaip ir jos kolegė, ir jos, pasislėpusios po Šalnos pseudonimu, albumas „So Low“ yra geras to įrodymas. Eksperimentinis, aštrus ir šaltas – šis darbas parodo, kiek gili yra ši kūreja ir koks skirtingas yra jos suvokimas nuo to, kas dabar populiaru. „So Low“ yra visiškai šviežias skambesys, pasinaudojantis postmodernistinėmis taisyklėmis, kuriose yra *triphop*, industrinės muzikos ir *spoken word* apraiškų. Tai intelektualus darbas, kuriame ritmai – baugūs, garsai – vaiduokliški, o atitolęs Šalnos balsas konstatuoja, na, kaip čia geriausiai pasakius, šalną, šaltumą ir stingulį. Ar tokia muzika padės jums išokti į pozityvaus pavasario ištroškusį džiugesį? Po šimts, tikrai ne, tačiau juk ne lengvo kelio mes čia susirinkome ieškoti. Su Šalna galima eiti į juodą šokių aikštelę, kurioje tave supa įtariai iš padilbų žvelgiantys veidai, kuriems šypsena išspausti yra tiek pat lengva, kaip iš dumblo – vašką. Tačiau net ir ši depresyvi ir netgi nihilistiška nuotaika niekaip manęs neatitraukia nuo albumo. Galbūt todėl, kad tamsa slypi visuose mūmose ir sėkminga jos manifestacija veikia lyg narkotikas, kurio reikia mažiau, tačiau norisi daugiau, arba kaip juoda magija, kurios žala kažkur viduje mus piktdžiugiškai paglosto. Svarbiausia nepulti pernelyg žemai.

(„Bandcamp“, „Spotify“, „Deezer“, „Apple Music“, „Pakartot“, „YouTube“)

85[★] 100

MĖNESIO ALBUMAI

Evelinos Deveikaitės nuotr.

KIPRONNO
VOYAGER
Gars Records

Kartais norisi ir tradicinio skambesio... Tokios mintys ateina perklausius Kipro Padribonio debiutinį EP, kuris paremtas klasikinėmis technomuzikos taisyklėmis, jas šiek tiek suintensyvina ir suteikiant galbūt ir nestebinantį, bet labai patrauklų skambesį. „Voyager“ tikrai nelaužo taisyklių ar standartų; greitai pulsuojuantis ritmas, šalti sąskambiai ir agresija veda klausytoją per šį darbą, kurį prisijaukinti reikia kelių kartų. Viena vertus, gali susidaryti įspūdis, kad jame nėra nieko pernelyg naujo, tačiau po trečio ar ketvirto karto jį papildo maži akcentėliai, žadinantys iš greitos ritmikos, kuria paremta ši intensyvi muzika. Vis dėlto, kad ir kaip būtų keista, „Voyager“ aš pasiilgau nuotykiu, tarsi pati kelionė būtų buvusi pasirinkta saugi ir Kipronno jau būtų kažkieno anksčiau važiutose vėžėse. Suprantu, kad *attitude* yra svarbu, ypač technomuzikoje, tačiau koks nors išėjimas iš šiame žanre labai ryškių taisyklių mini albumą būtų pavertęs spalvingesniu ir paslaptinesniu. Dabar man ausyse skamba šiokia tokia žanro klasika, kuri be reikalo įspraudžia į rėmus. Vis dėlto net tuomet „Voyager“ nesinori ignoruoti, jis turi svorio, kuris leis Kipronno keliauti toliau. Tačiau, išbandžius tai, kas jau buvo sukurta, ir sudėliojus tai pagal savo matymą, galbūt būtų galima žengti žingsnį toliau ir bandyti save nepažįstamuose vandenyse. Juk būtent dabar atsiriša rankos, kai taisyklės žinai, jų laikaisi ir jomis vadovaujiesi... Jeigu taip, mūsų laukia dar viena jaudinanti kelionė.

(„Bandcamp“, „Soundcloud“)

75[★] 100

FREE FINGA
PLASTIKA
Warner Music Finland

Free Finga, *you badass mother fucker!* Kiek klausausi naujojo Tomo Narkevičiaus albumo „Plastika“,

tuo jis man turtingesnis ir išraiškingesnis atrodo, ypač dar su tokiu *2step garage'iniu / drum'n'assiniu* finalu kūrinuose „Anglys“ ir „Vienas“. Galiu pasakyti tik viena: fantastika! Jau seniai Free Finga įrodė, kad žodžius varto ne blogiau nei koks Praspaliauskas – mėšainius, tačiau čia jo *sad, but sexy* muzika pakyla dar laipteliu aukščiau ir, jei nuoširdžiai, visus panašaus *r'n'b* žanro konkurentus palieka toli už nugaros. Lyg ir nėra kažkokio *super duper* hito, lyg ir nėra kokio banalaus *earwormo*, tačiau įrašą norisi vis sukti ir sukti, mėgaujantis intelektualiomis, neperkrautomis ir išdailintomis kompozicijomis, kurios (tai yra labai svarbu) turi išskirtinę pakartotinumą vertę. Banaliai kalbant, jo ne tik klausyti *aina*, bet ir įdomu, nes visada arba tekste, arba muzikoje gali rasti kokį nors kabliuką, žodelį, natelę, kuri nejučiomis tau pasakys: „Na, gal dar kartelį.“ Ir tu suki, suki, suki, kol supranti, kad taip, *šitas muzonas pas mane varo ant repeato*, ir šių akimirka man jo absoliučiai užtenka. Be to, klausydamasis „Plastikos“ aš nepajutau kažkokios itin didelės kitų atlikėjų įtakos, lyg Free Finga būtų radęs savo unikalią nišą, kuriai pritinka ir jo balsas, ir jo neperprodukuotas skambesys, ir, kas svarbu, netušti žodžiai, kurie suteikia šiai lietuviškai melancholiškai, tačiau atvirai kosmopolitiškai muzikai papildomo svorio. Nežinau, kaip jums, bet man čia – ne šiaip plastika, o gryna aukštoji gimnastika, kuri šiomet tikrai bus minima kaip vienas nuostabiausių metų darbų. Kaip ir rašiau anksčiau, galite su manim sutikti arba nesutikti, bet teks sutikti, kad „Plastika“ yra fantastika.

(„Spotify“, „Deezer“, „Apple Music“, „YouTube“)

97[★] 100

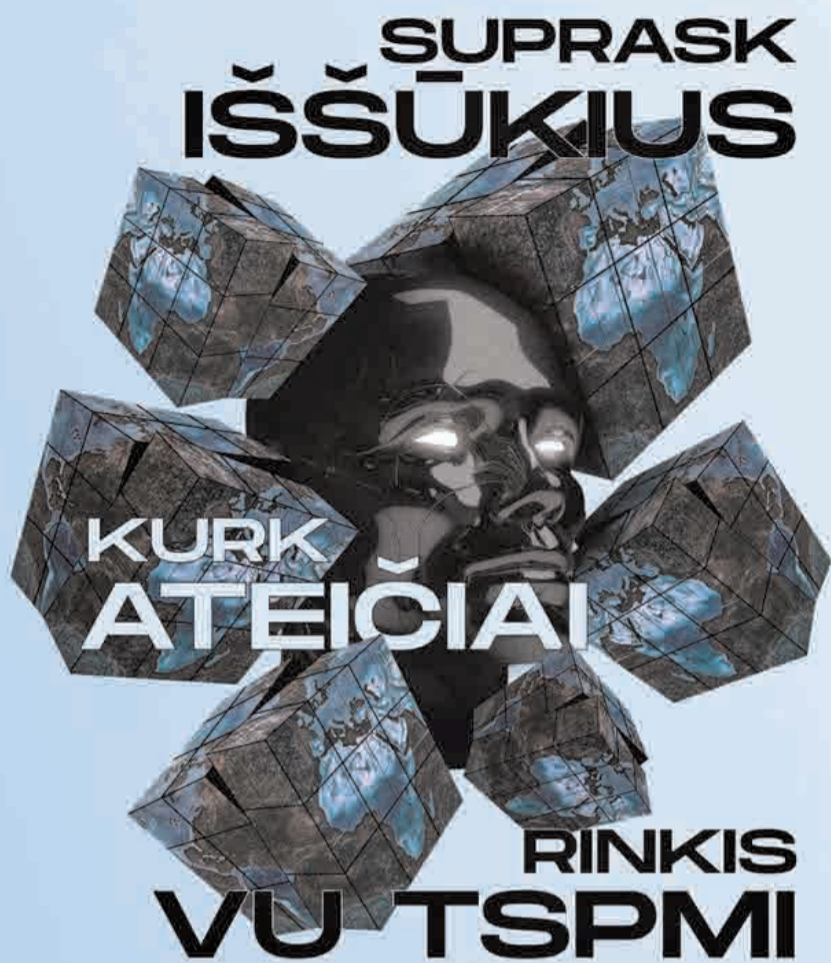
UNDER BLACK HELMET
CYBERDREAMS
Raw

Kas žino, tas žino, o žinantys, be abejo, džiaugiasi. Naujasis lietuvių elektronikos kūrėjo „Under Black Helmet“ mini albumas jau pasiekė mūsų ausis ir, kaip tradiciškai būna, talento iš talento neatimsi. „Cyberdreams“ yra kaip reta kokybiškas darbas, aukštos kartelės pavyzdys, į kurį lygiuotis, kuriuo žavėtis ir su kuriuo lygintis turėtų ne vien technomuzikos entuziastai. Ar naujajame opuse Julius Laurasonis pasikeičia savo juoda šalma? Tikrai ne, su juo jam jauku ir patogiu, todėl ir muzika yra iš esmės „Under Black Helmet“ muzika. Gal truputį lengvesnė, subtilesnė, bet tai yra vis tiek *techno par excellence* su visomis klisėmis ir stereotipais. Tačiau tai niekada netampa kokiu nors *cringe'u*, nes, kaip ir sakiau, šis kūrėjas išmano savo amatą ir, man atrodo, šiuo mini albumu dar labiau paaštrina savo ginklus ir pakeičia meistrystę. Ankstesni darbai buvo įdomūs ir geri, o šis pasižymi nauju *excitement* lygiu, nes kibernetinių sapnų aš klausiau su išskirtiniu dėmesiu, o ne tiesiog pasiduodamas ritminei atakai ir norui šokti. Erdvės muzikai šiame EP yra daugiau, lyg kurdamas šį darbą J. Laurasonis kvėpavo pilnais plaučiais, be jokių žanro grandinių, ir nors pagrindas lieka tas pats, naujumi vietas irgi pakanka. Šiuo EP „Under Black Helmet“ darkart įrodė, kad ne be reikalo važinėjama po pasaulį, ne be reikalo ryškiai šviečiama Lietuvoje, ne be reikalo tas šalmas spindi kaip deimantas. Apie tokį trumpagrojį dažnam tik pasvajoti. Arba *kiberpasvajoti*.

(„Bandcamp“, „Spotify“, „Deezer“, „Apple Music“, „Youtube“, „Soundcloud“)

85[★] 100

Tarptautiniai santykiai ir politikos mokslai yra tarpdisciplininė, kompleksinė ir dinamiška sritis, padedanti suprasti, analizuoti ar net numatyti pasaulio procesus ir tendencijas.

VU TSPMI – viena ryškiausių socialinių mokslų įstaigų Vidurio ir Rytų Europoje bei Baltijos regione. Sukaupta sėkminga 30 metų Lietuvos intelektualų ugdymo patirtis ir nuolatinės investicijos į studijų kokybę, tarptautiškumą bei studijų aplinką leidžia ugdyti plataus akiračio, visuomeniškai aktyvias asmenybes, lengvai įsitvirtinančias darbo rinkoje neretai dar studijų metais.

TSPMI siūlo dvi keturių metų trukmės bakalauro studijų programas: Politikos mokslų ir *Politics of Global Challenges*.

Politikos mokslų studijų programa

Studijos lietuvių kalba; nagrinėja nacionalinės ir tarptautinės politikos kontekstą; didelis dėmesys kiekybiniam ir kokybiniam tyrimo metodams; 3 studijų moduliai: globali politika, politika ir visuomenė, politika ir ekonomika.

Politics of Global Challenges studijų programa

Studijos anglų kalba; orientuota į tarptautinį kontekstą; didelis dėmesys perkeliamųjų įgūdžių – pilietinio dalyvavimo, analizės, lyderystės, darbo komandoje – ugdymui; dėmesys ne tik kiekybiniam ir kokybiniam, bet ir *Big Data*, *New Digital Research* tyrimo metodams.

Net 9 iš 10 VU TSPMI bakalauro programų studijų studentų* rekomenduotų šias studijas savo draugams.

Sek VU TSPMI naujienas ir nepraleisk stojimo:

VILNIAUS UNIVERSITETAS
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

NAUJA magistrantūros
studijų programa

lmta.lt

**IKVIĖPTI
TYRINĖTI
KURTI**

MENO TYRIMAI IR

KOMUNIKACIJA

Etnomuzikologija

Teatologija

Muzikologija

Kinotyra